

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Філологічний факультет

Кафедра іноземної філології та освітніх технологій

**ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
В УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЛЕКСИЧНОГО
ПІДХОДУ**

Робота на здобуття

освітнього ступеня «магістр»

спеціальності 014.02 Середня освіта

(Англійська мова та зарубіжна література)

магістрантки II курсу, групи МА 29

Шуст Катерина Олександрівна

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Смоліна Світлана Володимирівна

Чернігів – 2025

Роботу подано до розгляду « ____ » _____ 20 ____ року

Магістрантка

(підпис)

Катерина ШУСТ

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

Світлана СМОЛІНА

(прізвище та ініціали)

Рецензент

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на розширеному засіданні кафедри іноземної філології та освітніх технологій

протокол № ____ від « ____ » _____ 20 ____ року

Магістрант допускається до захисту роботи в екзаменаційній комісії.

В.о. завкафедри іноземної філології

та освітніх технологій

Світлана ГЕРГУЛЬ

(підпис)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. Дидактичні та психологічні передумови формування лексичної компетентності в учнів старшої школи.....	9
1.1. Цілі та зміст формування лексичної компетентності в старшій профільній школі.....	9
1.2. Характеристика лексичної компетентності та особливості її формування з використанням лексичного підходу в учнів старшої профільної школи.....	15
1.3. Урахування вікових і психологічних особливостей учнів старшої школи у процесі формування лексичної компетентності.....	22
РОЗДІЛ 2. Організація процесу формування англомовної лексичної компетентності в учнів старшої школи з використанням лексичного підходу.....	27
2.1. Характеристика лексичного підходу та етапи формування англомовної лексичної компетентності в учнів старшої школи з його використанням.....	27
2.2. Принципи відбору лексичних одиниць для формування англомовної лексичної компетентності в учнів старшої школи з використанням лексичного підходу.....	34
РОЗДІЛ 3. Перевірка ефективності використання лексичного підходу для формування лексичної компетентності в учнів старшої школи.....	39
3.1. Комплекс вправ для формування англомовної лексичної компетентності в учнів старшої школи з використанням лексичного підходу за темою “Entertainment”.....	39
3.2. Пробне навчання учнів старшої школи з використанням лексичного підходу.....	45
3.3. Методичні рекомендації щодо формування англомовної лексичної компетентності в учнів старшої школи з використанням лексичного підходу.....	49
ВИСНОВКИ.....	57
ДОДАТКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АМ – англійська мова;

ДС – діалогічна єдність;

ЗБСО – заклад базової середньої освіти;

ІКК – іншомовна комунікативна компетентність;

ІМ – Іноземна мова;

ЛМ – лексичний матеріал;

ЛО – лексична одиниця;

ПФЄ – понад фразова єдність;

ШЛМ – шкільний лексичний мінімум;

МД – мовленнєва діяльність;

ЛК – лексична компетентність;

PPP - Present Practice Produce;

ONE - Observe Hypothesize Experiment;

НМК – навчально методичний комплекс;

ВСТУП

Лексичні навички є основою комунікативної компетентності, оскільки вони безпосередньо впливають на здатність учнів висловлювати свої думки англійською мовою. Чим більш розвинені та автоматизовані ці навички, тим ефективніше учні можуть сприймати та засвоювати новий лексичний матеріал, а також використовувати його у спонтанному мовленні. Це, своєю чергою, значно покращує їхню здатність до вільного висловлення думок та розширює можливості комунікації у різних ситуаціях.

У сучасній методиці навчання іноземних мов існує широкий спектр підходів до вивчення лексики, кожен із яких має свої переваги та сфери застосування. Одним із таких підходів є лексичний підхід, який пропонує альтернативу традиційним методам. Це – Present-Practice-Produce. Попри значний потенціал та міцне теоретичне підґрунтя, лексичний підхід поки що не набув широкого застосування в закладах базової середньої освіти, хоча його використання може значно покращити процес засвоєння лексики та зробити навчання більш ефективним.

Актуальність роботи. Актуальність цього дослідження полягає в необхідності урізноманітнення та вдосконалення методики навчання лексики в старшій профільній школі. Формування іншомовної лексичної компетентності є підґрунтям для вдалого формування усіх видів мовленнєвої діяльності (МД) та власне іншомовної комунікативної компетентності. Людство не зупиняється на шляху створення універсальних та ефективних методик вивчення мов, і англійської мови зокрема. Існують різноманітні шляхи формування іншомовної лексичної компетентності та методи підвищення мотивації учнів, проте, все ж пошук методик навчання лексики залишається актуальним.

Навчання в старшій школі є надзвичайно важливим етапом, адже у учні починають опановувати знання пов'язані з профілем у якому вони ймовірно будуть працювати, окрім цього учні активно готуються до вступу у заклади вищої освіти. Саме тому, винятково важливим є ефективність опанування іноземної мови, адже

для багатьох знання мови стане не лише перевагою у резюме, а й засобом формування світогляду та розвитку власної особистості.

У старшій школі значно збільшується обсяг навчального матеріалу й учням доводиться засвоювати та запам'ятовувати значну кількість нових лексичних одиниць. В даний період відбувається значне розширення тематичного діапазону ситуативного спілкування, а також значно збільшується кількість та важливість різноманітних автентичних навчальних матеріалів, які опрацьовуються на уроці.

Ще один аспект, який не полегшує вивчення мови це той факт, що у старшій школі поглиблюються знання та розуміння культури країни, мова якої вивчається, а тому навчальні матеріали все частіше містять соціокультурні компоненти, необхідні для формування соціолінгвістичної компетентності.

У зв'язку з цим застосування лексичного підходу є особливо доцільним, оскільки він пропонує оновлений алгоритм, що сприяє ефективному засвоєнню лексики через запам'ятовування стійких словосполучень і колокацій. Такий підхід значно полегшує процес вивчення нових мовних одиниць, адже засвоєння готових конструкцій є більш природнім та зручним для учнів, ніж механічне запам'ятовування окремих слів. Своєрідна ідіоматичність лексичних одиниць (ЛО) та характерний синтез граматики та лексики полегшують застосування ЛО на практиці, адже у випадках коли лексика подається невід'ємно від граматики учні чіткіше розуміють контекст використання ЛО і не мають страху зробити помилку у власному мовленні.

Окрім цього, даний підхід відіграє важливу роль у розвитку автономності учнів, адже для подальшого його застосування учні мають навчитись ідентифікувати, аналізувати і застосовувати колокації та чанки. Це дозволяє сформувати більш глибоке розуміння мови, особливості поєднання різних частин мов у реченнях, відтінки значень, контекст застосування певних лексичних одиниць, тощо.

Об'єктом магістерської роботи є процес формування лексичної компетентності АМ в учнів старшої профільної школи.

Предметом дослідження є особливості застосування лексичного підходу у процесі формування лексичної компетентності АМ у старшій профільній школі.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні і розробці комплексу вправ, за допомогою яких можна сформувавши лексичну компетентність АМ у старшій профільній школі в межах лексичного підходу.

Завдання дослідження:

- на основі аналізу науково-педагогічної, методичної літератури дослідити загальні принципи та підходи до формування лексичної компетентності; проаналізувати вікові та індивідуальні особливості формування лексичної компетентності;
- дослідити теоретичну основу лексичного підходу та обґрунтувати доцільність його використання, як ефективного методу для формування лексичної компетентності учнів старшої школи.
- дослідити особливості організації процесу формування англійської репродуктивної лексичної навички в учнів старшої профільної школи з урахуванням лексичного підходу
- розробити комплекс вправ для формування лексичної компетентності у учнів в учнів старшої профільної школи з урахуванням лексичного підходу;
- експериментально перевірити дієвість та результативність використання комплексу вправ для формування лексичної компетентності у учнів старшої профільної школи з урахуванням лексичного підходу

Методи дослідження:

- вивчення теоретичної, науково-практичної літератури стосовно особливостей лексичного підходу та його застосування на практиці;
- вивчення теоретичної, науково-практичної літератури, яка висвітлює проблему формування репродуктивної лексичної навички;
- спостереження за процесом формування репродуктивної лексичної навички у учнів в учнів старшої профільної школи;

- аналіз чинних програм та підручників для учнів старшої профільної школи щодо мети та змісту навчання лексики та можливості застосування розміщеного в них ЛМ в межах лексичного підходу;
- пробне навчання.

Апробація результатів дослідження здійснена у форматі написання тез під час Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців і студентів «Філософія, філологія, культура, освіта: слово молоді» (м. Чернігів, 25 березня 2025 року), та статті під час Міжнародної науково-практичної конференції «Полілог культур: філологічна та культурологічна освіта в контексті сталого розвитку» (м. Чернігів, 25 березня 2025 року)

Матеріали дослідження були оприлюднені у двох збірниках, тези були висвітлені в публікації у матеріалах Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців і студентів (25 березня 2025 р., м. Чернігів) [27], а також була написана стаття у Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка [28].

Структура наукової роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі визначено актуальність, указано об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження, наведено дані щодо апробації, наукової новизни, практичного значення отриманих результатів.

У першому та другому розділі окреслено теоретичні засади дослідження, у третьому описано хід дослідно-експериментальної роботи, обґрунтовано ефективність розробленої методики.

Список використаних джерел складає 30 позицій, із яких 10 іноземною мовою. У додатках подано матеріали, використані під час дослідно-експериментальної роботи.

РОЗДІЛ 1. Дидактичні та психологічні передумови формування лексичної компетентності в учнів старшої школи

1.1. Цілі та зміст формування лексичної компетентності в старшій профільній школі

У процесі вдосконалення вмінь і навичок володіння ІМ у старшій профільній школі комплексно реалізуються освітня, виховна та розвивальна функції навчання. Досягнення успіху в процесі формування мовленнєвих умінь і навичок в учнів можливе лише завдяки час систематичності вивчення, повторення та використання ІМ, а також цілеспрямованої роботи на уроках розвитку мовлення. Уроки мають спиратись на провідні методичні принципи, такі як: зв'язок мови і мовлення, єдність розвитку мовлення і мислення у процесі засвоєння лінгвістичних понять, значень лексичних одиниць і правил їх функціонування у різних видах мовленнєвої діяльності, тобто говорінні, читанні, аудіюванні і письмі.

В цілому, вивчення ІМ дає учням змогу долучитися до діалогу культур, розширити власний кругозір та сформувати позитивне ставлення до інших народів і культур. Як результат, учні усвідомлюють важливість вивчення ІМ для їхнього особистого розвитку та отримують стійку мотивацію до самовдосконалення у сфері іншомовного спілкування.

Основною метою вивчення ІМ у старшій профільній школі є всебічний, гармонійний розвиток особистості, розвиток її природних здібностей, інтересів, обдарувань та формування іншомовних комунікативних компетентностей (ІКК), необхідних для ефективної взаємодії учнів з носіями мови та успішної соціалізації у іншомовному суспільстві. Вивчення мов має позитивний вплив на розвиток пам'яті, уваги, критичного мислення і розширює кругозір. Крім того, важливу роль відіграє виховання толерантного та шанобливого ставлення до культури та традицій інших країн [26].

Традиційно у шкільних програмах із навчання іноземних мов визначають чотири взаємопов'язані цілі: практичну (комунікативну), освітню, розвивальну та виховну. Практична або комунікативна мета передбачає формування в учнів умінь

і навичок використовувати іноземну мову як засіб спілкування в усній та письмовій формах. Вона охоплює оволодіння лексичним, граматичним і фонетичним матеріалом, необхідним для успішної участі у типових ситуаціях спілкування, а також розвиток умінь аудіювання, говоріння, читання та письма.

Освітня мета спрямована на розширення загального кругозору учнів, ознайомлення їх із культурою, історією та соціальними реаліями країн, мова яких вивчається. Через іншомовний матеріал учні отримують доступ до нової інформації, що сприяє формуванню міжкультурної компетентності, толерантності та усвідомленню різноманіття світових культурних традицій.

Розвивальна мета пов'язана зі стимулюванням інтелектуального та творчого потенціалу учнів. Навчання іноземної мови створює умови для розвитку пам'яті, уваги, логічного мислення, здатності до аналізу й узагальнення. Різноманітні види мовленнєвої діяльності та інтерактивні форми роботи сприяють також формуванню навичок самостійної навчальної діяльності та критичного мислення.

Виховна мета полягає у формуванні в учнів позитивних особистісних якостей, ціннісних орієнтацій і мотивації до вивчення мов. Через зміст навчальних матеріалів та організацію групової роботи учні вчаться співпрацювати, поважати думку інших, відповідально ставитися до власних обов'язків і результатів навчальної діяльності. Таким чином, усі чотири цілі комплексно забезпечують гармонійний розвиток особистості та підвищення ефективності процесу оволодіння іноземною мовою [17, 55].

Зміст навчання іноземних мов розглядається як ключова категорія методики, адже охоплює весь обсяг компетентностей, які має засвоїти учень у процесі оволодіння мовою. Він визначає відповідь на запитання «чого навчати?» і спрямований на забезпечення головної мети – формування здатності спілкуватися іноземною мовою у типових міжкультурних ситуаціях [3, 32]. Він передбачає навчання ІМ, та ознайомлення з культурою народу мова якого вивчається. Навчання ІМ передбачає єдність предметного, процесуального та емоційно-

ціннісного компонентів що досягається за допомогою формування зв'язку між ІМ і культурою народу, що нею спілкується. Особлива увага приділяється формуванню готовності до міжкультурної комунікації у межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою [1, 13].

Оволодіння мовними інструментами, а саме граматичними конструкціями та лексичними одиницями напряду пов'язано з розвитком навичок спілкування як усного так і письмового. Хоча знання лексичного та граматичного матеріалу не гарантує формування комунікативних умінь, проте ми не можемо заперечувати, що це є важливим фактором для вивчення ІМ. Комунікативні уміння формуються, якщо у процесі навчання реалізується різносторонній розвиток учнів відповідно до їх вікових особливостей та інтересів.

Формування ІКК передбачає опанування низкою компетентностей, серед яких важливе місце займає лексична компетентність (ЛК). Процесу навчання лексики в старшій школі відводиться значна частина часу, оскільки ЛК є не лише механізмом запам'ятовування лексичних одиниць (ЛО), але й ключовим засобом засвоєння всіх видів мовленнєвої діяльності (МД). ЛК формується як під час спеціалізованих лексичних уроків, спрямованих на засвоєння нової лексики, так і на заняттях, присвячених удосконаленню інших умінь, таких як читання чи аудіювання.

Лексична компетентність це здатність коректно оформлювати власне мовлення з точки зору граматики, лексики і фонетики та розуміти висловлювання інших. Ця компетентність має декілька складових таких як: лексичні навички, знання та усвідомленість. Лексичні навички забезпечують автоматизацію використання ЛО, знання включають розуміння їхніх значень і функцій, а усвідомленість дозволяє критично осмислювати їх застосування залежно від мовленнєвої ситуації [2, 215].

Слід зауважити, що зміст навчання лексики має два аспекти: предметний та процесуальний.

Предметний аспект обумовлює сфери, теми та види спілкування які мають опанувати учні, комунікативні цілі та наміри, лінгвосоціокультурний та мовний матеріал, навчальні та комунікативні стратегії, а також охоплює засвоєння учнями шкільного лексичного мінімуму (ШЛМ), тобто тієї сукупності лексичних одиниць (ЛО), які мають бути опановані відповідно до шкільної програми

ШЛМ поділяють на реальний та потенційний словники. Реальний словник складається з ЛО, якими учні вже володіють та активно використовують у мовленні, а потенційний словник включає незнайомі слова про значення яких учень може здогадатися при читанні або аудіюванні, до яких належать: інтернаціональні слова; складні та похідні слова, які складаються з відомих учням компонентів; конвертовані слова; нові значення відомих багатозначних слів; слова, про значення яких можна здогадатися з контексту.

У старшій школі особлива увага приділяється систематизації та узагальненню мовного досвіду учнів. На цьому етапі пріоритетом стає робота над розширенням пасивного словника учнів, що включає в себе не тільки збільшення кількості ЛО, а й удосконалення вміння використовувати їх у мовленнєвих ситуаціях.

В свою чергу реальний словник містить два компоненти, а саме: активний та пасивний лексичні мінімуми. Активний лексичний мінімум містить ЛО, необхідні для висловлювання власних думок у говорінні та письмі та сприймання думок інших під час аудіювання та читання. Пасивний лексичний мінімум складається з ЛО які потрібні лише для розуміння мовлення інших в аудіюванні та читанні, тобто важливий для рецептивних видів МД [2, 221; 14, 31].

Процесуальний аспект стосується розвитку різноманітних знань, вмінь та навичок, таких як навички оперування вивченим матеріалом, вміння вступати в комунікативні стосунки, лексичних навичок та знань, які мають бути сформовані у учнів. До лексичних навичок зокрема належать рецептивні та репродуктивні лексичні навички, а також навички мовленнєвої та мовної здогадок.

Проаналізувавши програму ми бачимо, що на кінець 11 класу учень загальноосвітнього навчального закладу має володіти достатнім лексичним запасом, відповідним рівню B1, щоб мати здатність висловити свою думку на більшість повсякденних тем, які включають: людські взаємини, здоровий та гармонійний спосіб життя, збалансоване харчування, питання довкілля / захисту тварин, освіта для майбутнього, професійна траєкторія, ділове спілкування, сучасні технології в житті людини, мистецтво слова, образів та звуків, Україна у світі.

Але варто зауважити, що допустимим є нерішучість під час висловлювання, яку на наш погляд можна розтлумачити як паузи під час мовлення задля формування думки, підбору влучних ЛО чи осмислення коректності граматичної структури.

Також можна помітити, що програма не визначає окремих ЛО для вивчення, не обмежує діяльність учителя у виборі змісту кожної теми та її розташування у календарно-тематичному плані, але виокремлює низку тематичних блоків, а саме: Я, моя родина, мої друзі; харчування; живопис; природа і погода; спорт і дозвілля; шкільне життя; Україна; країни вивчуваної мови, та ін. Лексичний матеріал добирається відповідно до зовнішнього контексту, тематики ситуативного спілкування, зокрема підтеми, рівня володіння мовою, що досягається, та в обсязі, достатньому для реалізації комунікативних намірів учнів [26, 25].

Отже, вивчення іноземних мов є важливою та невід'ємною складовою навчання у старшій профільній школі, перш за все, цей процес допомагає реалізувати освітню, виховну та розвивальну функції, а по-друге формування ІКК дозволяє учням пізнати мову та культуру інших народів, всебічно розвиватися, розширювати кругозір та формувати мотивацію до саморозвитку та вдосконалення іншомовних компетентностей. Формування ІКК і лексичної компетентності зокрема є не лише одним із завдань, які постають перед вчителем, а й засобом для формування і розвитку інших видів МД, а тому вкрай важливо знати мету та зміст навчання лексики. Метою навчання лексики є формування здатності оформлювати

власне мовлення без помилок та розуміти усні та письмові висловлювання інших. А зміст, в свою чергу, передбачає опрацювання предметного та процесуального аспектів, які відповідають за формування ШЛМ, навичок та знань необхідних для формування іншомовної лексичної компетентності.

1.2. Характеристика лексичної компетентності та особливості її формування в учнів старшої профільної школи

Лексична компетентність є невід'ємною складовою комунікативної компетентності людини, що формується завдяки взаємодії трьох ключових компонентів: навичок, знань та лексичної усвідомленості. Вона забезпечує здатність правильно та ефективно оформлювати власні усні й письмові висловлювання, а також сприймати, розпізнавати та осмислювати мовлення інших людей. Розвиток лексичної компетентності є критично важливим для успішного функціонування в іншомовному середовищі та досягнення високого рівня володіння мовою.

Одним із ключових аспектів лексичної компетентності є лексичні мовленнєві навички, які передбачають інтуїтивно правильне розуміння та вживання іншомовної лексики. Вони формуються на основі мовленнєвих лексичних зв'язків між слухо-мовленнєвомоторною та графічною формами слова, його значенням, а також зв'язків між словами ІМ. Враховуючи механізми формування, лексичні навички поділяються на рецептивні та репродуктивні.

Рецептивні лексичні навички сприяють сприйняттю та розумінню ЛО у їхньому усному або писемному варіанті. Основними операціями, що забезпечують функціонування рецептивних навичок, є:

- впізнавання, диференціації та ідентифікації усної і письмової форм ЛО;
- співвіднесення ЛО з відповідним об'єктом чи явищем;
- обґрунтовування здогадки про значення ЛО;

Рецептивні лексичні навички найактивніше працюють під час аудіювання та читання, а тому дотекстовий етап формування цих видів діяльності наповнюється відповідними лексичними вправами, які знімають труднощі та полегшують сприймання зразку іншомовного мовлення.

Репродуктивні лексичні навички, у свою чергу, забезпечують активне використання ЛО у власному мовленні, як усному, так і писемному. До основних операцій, що супроводжують репродуктивну навичку, належать:

- виклик ЛО із довготривалої пам'яті;
- відтворення ЛО у мовленні;
- миттєве та коректне сполучення ЛО з іншими словами;
- вибір відповідного стилю (офіційний/неофіційний) [2, 216].

Крім того, варто виділити перелік ключових характеристик лексичних навичок, що визначають їхню якість і ефективність. До них належать:

- автоматизованість, що забезпечує швидкість і точність виконання мовленнєвих завдань;
- стійкість, яка дозволяє уникати впливу інших автоматизованих дій або помилок;
- гнучкість, тобто здатність ефективно адаптувати лексичні навички до нового мовленнєвого матеріалу та різних комунікативних ситуацій;

Ці якості формують основу для продуктивного й впевненого володіння іншомовною лексикою, що відповідає потребам сучасного міжкультурного спілкування та вимогам зазначеним у програмі [26, 20].

Окремої уваги заслуговують навички мовної та мовленнєвої здогадок, які є не менш важливими для формування ЛК.

Мовна здогадка – ґрунтується на аналізі загальної структури та окремих компонентів ЛО, а іноді навіть її графічної та звукової форми, як у випадку з словами, які мають дві основи наприклад, – *armchair*, *backache*; або ж коли учні зустрічаються з інтернаціональними словами, і без труднощів можуть здогадатися значення слів наприклад, – *computer*, *burger*, тощо. Тобто, ключовими тут є знання словотвору та сполучуваності слів.

Мовленнєвою або контекстуальною здогадкою вважають навичку аналізу позиції ЛО в конкретному реченні та ситуації, що обумовлює її семантико-сміслові зв'язки з іншими ЛО у певному контексті, а також логічну побудову тексту. Тобто, аналізувати доводиться не окреме слово, а ЛО, як частину певного семантико-сміслового блоку, у який вона входить, що сприяє виключенню непорозумінь і як результат однозначному трактуванню [10, 1].

Досить ефективними та поширеними вправами для розвитку цих навичок є пошук інтернаціональних слів та визначення їх значення; визначення значення ЛО за контекстом; розподіл/класифікація слів за приналежністю до певної частини мови спираючись на типові афікси; визначення якою частиною мови є пропущене в тексті слово; пошук антонімів, та інші.

Розвиток цих двох типів навичок є вкрай важливим завданням, адже це забезпечує учнів здатністю визначати значення нових слів, використовуючи контекстуальні підказки, покращує знання основних правил словотвору і розвиває навички аналізувати морфологічну структуру складних слів для розуміння їхнього значення. Удосконалення цих навичок матиме позитивний вплив на формування пасивного словника. Крім цього, учні зможуть подолати страх нових слів, адже іноді на читанні чи аудіюванні учні нервують через те що не можуть зрозуміти значення певного слова. Проте для розуміння сенсу прочитаного чи почутого не потрібно знати або розуміти усі слова. Таким чином вчителі можуть додати учням впевненості, навчити їх пропускати не критично важливі ЛО для розуміння сенсу всього висловлювання, а також забезпечать їх інструментами для здогадки про значення невідомих слів.

Наступним компонентом є лексичні знання, до яких включають знання про: лексичну сторону мовлення; усну і письмову форму слів, їх значення, а також можливі розбіжності в лексичному смислі рідної та іноземної мов; відносну цінність слова або наявність синонімів, антонімів, омонімів, тощо; синтаксичну і лексичну сполучувані цінності слова, правила словотвору, а також знання пов'язані з типами словників та особливостями їх структури і використання.

Останній компонент – це лексична усвідомленість яку можна розтлумачити як здатність учня свідомо контролювати на аналізувати процес формування і функціонування власної ЛК. До лексичної усвідомленості належать наступні здатності:

- Осмислювати процеси розвитку власної ЛК та опановувати іншомовну лексику, формуючи особисту систему знань про лексику.

- Усвідомлено фіксувати, ідентифікувати та застосовувати ЛО різних рівнів, розуміючи їх специфіку та закономірності побудови й використання у мовленні.
- Звертати увагу на сильні та слабкі сторони свого мовлення й навчання у контексті опанування ЛК.
- Оцінювати лексичний аспект свого мовлення та робити відповідні висновки для його покращення [2, 217].

Отже, задля формування іншомовної ЛК потрібно систематично працювати над удосконаленням її складових.

Загалом існує низка підходів для навчання лексики, але найпоширенішим підходом для опрацювання лексичного матеріалу (ЛМ) є алгоритм Present Practice Produce (PPP). Цей підхід ґрунтується на припущенні, що мовні елементи можна вивчати як ізольовані одиниці [37]. Перевагами цього алгоритму є те, що він має чітку і логічну структуру, яку легко впровадити в урок і він допомагає тримати увагу учнів на матеріалі уроку. Метод також забезпечує поступовий перехід від простіших завдань до складніших. Поступове наростання складності завдань дає змогу відслідкувати поступ учнів та уникнути значної кількості помилок на початковому етапі. Це підвищує впевненість учнів під час виконання завдань та сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Проте існують і недоліки, а саме: цей алгоритм може значно збільшувати час говоріння учителя під час уроку, тому що більшість завдань передбачають високий рівень контролю. В результаті чого акцент зміщується на правильність вживання, а не на удосконалення вільного продукування думок з застосуванням нового ЛМ. Це може спровокувати страх перед помилкою або стримувати розвиток творчого і самостійного використання лексики [36,6].

Також алгоритм PPP працює краще з класами де рівень володіння ІМ приблизно однаковий, в іншому випадку слабкіші учні можуть уникати взаємодії і бути неактивними, а отже, вони не будуть прогресувати на рівні з іншими. В той час як сильніші учні будуть нудьгувати на уроці, втрачати мотивацію та відчувати,

що їх потенціал не реалізується на повну [29]. Незважаючи на це, суттєвим недоліком є те, що для реалізації усіх етапів алгоритму РРР щонайменше потрібно 60 хвилин, щоб рівномірно та ефективно розподілити час. Проте урок зазвичай триває 45 хвилин, що не дозволяє виділити достатньо часу для кожного етапу. Це вимагає від учителя адаптації методики, зокрема інтеграції етапів або використання комбінованих форм роботи для оптимізації навчального процесу.

За урахуванням вище зазначеного підходу формування репродуктивної лексичної навички відбувається у наступні три етапи:

1. Ознайомлення з ЛО
2. Тренування/автоматизація
3. Етап практики у спілкуванні

На першому етапі вчитель має постановити комунікативне завдання, семантизувати ЛО, та перевірити розуміння значення ЛО, а також опрацювати фонетичну та графічну форми слів. Невід'ємною частиною цього етапу є семантизація ЛО, яка впливає на розуміння значення та запам'ятовування лексичного матеріалу, відіграючи ключову роль у навчальному процесі. Важливо також контролювати рівень розуміння учнями нового лексичного матеріалу, що забезпечить ефективне подальше використання ЛО у мовленні.

Загалом виділяють два види способів семантизації: прямі (безперекладні) та непрямі вербальні (перекладні). До прямих належать наочні методи, зокрема використання фотографій, малюнків, схем, міміки, жестів тощо. Прямими також вважаються вербальні методи, що включають співставлення за допомогою синонімів та антонімів, використання контексту, дефініції, тлумачення, пояснення або визначення за словником. Непрямі способи семантизації передбачають однослівний або багатослівний переклад, дефініцію чи визначення, тлумачення або пояснення рідною мовою, а також визначення за словником [2, 224; 6].

Вибір оптимального способу семантизації лексичного матеріалу є надзвичайно важливим, оскільки він має відповідати рівню мовленнєвої підготовки учнів, їхньому віковому та когнітивному розвитку, а також лінгвістичним

особливостям конкретних ЛО. Застосування ефективних стратегій семантизації сприяє якісному засвоєнню нової лексики, що, у свою чергу, підвищує рівень іншомовної компетентності учнів.

Другий етап – це тренування або автоматизація згідно з яким учні тренуються застосовувати новий ЛМ. На цьому етапі тренування починається з рецептивно-репродуктивних некомунікативних вправах і поступово ускладнюється до умовно комунікативних продуктивних вправ, рівень вчительського контролю навпаки поступово зменшується. Зазвичай тренування проходить на декількох рівнях: рівні слова, фрази, ПФС та тексту [2, 223; 6]. Головна увага приділяється правильності використання, а не вільному використанні мови (fluency), як правило акцент на вільне використання мови відбувається на етапі практики у спілкуванні [36,3]

На рівні слова учні виконують вправи, спрямовані на засвоєння значення ЛО, розвиток асоціативних зв'язків та впізнавання слова у контексті. Рівень фрази передбачає вправи на імітацію, підстановку, завершення, розширення, відповіді на запитання та самостійне вживання ЛО у структурі речення. На рівні ПФС основна увага приділяється формуванню зв'язних мовленнєвих єдностей через інтеграцію окремих зразків мовлення у діалогічну або монологічну форму. Використання умовно-мовленнєвих вправ на цьому рівні є рекомендованим для закріплення матеріалу. На останньому, текстовому рівні, учні створюють діалоги, монологи або письмові тексти певного жанру із залученням різноманітних опор (ключових слів, планів, структурних схем).

Етап практики у спілкуванні спрямований на формування мовленнєвих умінь у говорінні та писемному мовленні, а також на вдосконалення репродуктивної лексичної навички на рівні ПФС та тексту. У процесі роботи з умовно-мовленнєвими та мовленнєвими вправами учні розвивають навички продукування зв'язного мовлення. Під час цього етапу також відбувається створення діалогів, монологів або письмових текстів різних жанрів, однак використання штучних опор обмежується, натомість застосовуються природні опори, такі як карти, фотографії, малюнки або реалії, що стимулюють автентичне мовленнєве середовище [37].

Отже, лексичка компетентність передбачає опанування трьома компонентами: навичками, знаннями та лексичною усвідомленістю. Формування лексичних навичок є важливою основою, яка в подальшому буде відігравати важливу роль у тому як швидко буде формуватися лексична компетентність учнів. Усі навички, а саме рецептивна, репродуктивна лексичні навички та навички мовної та мовленевої здогадок є важливими, адже застосовуються у всіх видах МД. Навички здогадок ми вважаємо не тільки потенційно важливими для формування пасивного словника, а ще й для підвищення впевненості учня під час опрацювання прикладів іншомовного висловлювання з невідомими ЛО.

Рецептивна навичка реалізується під час аудіювання та читання. Функціонування рецептивної лексичної навички передбачає виконання наступних дій: впізнавання, диференціації та ідентифікації ЛО в мовленні; співвіднесення ЛО з відповідним об'єктом чи явищем; обґрунтовування здогадки про значення ЛО. Функціонування репродуктивної лексичної навички супроводжується чотирма лексичними операціями, а саме виклик ЛО із довготривалої пам'яті, відтворення у мовленні, швидке та правильне сполучення з іншими частинами мови у реченні та використання стилю мовлення, який передбачається контекстом та ситуацією. Успішним формування навичок вважається, коли вчитель переконався, що учні виробили усі необхідні якості навички, тобто автоматизованість, стійкість та гнучкість.

Поширеним способом формування репродуктивної лексичної навички є застосування алгоритму PPP, який має три етапи: ознайомлення з ЛО, де відбувається семантизація та опрацювання графічної і фонетичної форми слова, тренування під час виконання різноманітних вправ та практика у спілкуванні на рівні речення, ПФЄ та тексту. Цей алгоритм має свої недоліки та переваги але все ж таки визнаний достатньо ефективним щоб залишатися провідним підходом формування лексичних навичок.

1.3. Урахування вікових і психологічних особливостей учнів старшої школи у процесі формування лексичної компетентності

Учні старшої школи знаходяться на стадії інтенсивних фізіологічних та психологічних змін та часто знаходяться під впливом стресу. Безперечно це впливає на процес навчання, тому урахування вікових та психологічних особливостей старшокласників є необхідною умовою для ефективного навчання в цілому.

Основною мотивацією старшокласників є підготовка до майбутньої професійної діяльності, що зумовлює їхню вибіркиму зацікавленість у певних предметах. Ключовим чинником розвитку стає вибір життєвого шляху та професії, що формує внутрішню позицію старшокласника. Потреби підлітка змінюються: вони стають усвідомленими, опосередкованими та довільними, що дозволяє планувати життя й керувати власними прагненнями. На цьому етапі активно формується механізм цілетворення — уміння бачити життєву мету, проєктувати майбутнє та співвідносити його з власними можливостями.

Старшокласник вчиться визначати конкретні цілі, переносити себе у майбутнє й вибудовувати його образ. Нова внутрішня позиція стає основою самовизначення та переходу до дорослого життя [8; 23, 237]. Учні дедалі активніше залучаються у доросле життя, що впливає на їхню ідентичність, моральні цінності та соціальні установки. Важливим психологічним аспектом цього віку є формування вищого рівня самосвідомості, розуміння своїх індивідуальних якостей і самооцінки. Також відбувається розвиток дуальної системи стосунків з однолітками та дорослими, у межах яких учні намагаються формувати власний соціальний образ та отримувати визнання. Відчуття "дорослості" стимулює прагнення до самостійності, справедливості та рівноправності у стосунках із дорослими [6; 15, 4].

Учні старшої школи схильні до рефлексії, аналізу власних дій і мотивів, що впливає на їхнє ставлення до навчального процесу. У цьому віці в підлітків активно розвивається здатність до особистісної рефлексії — уміння аналізувати власні

риси, занурюватися у свої переживання, усвідомлювати й інтерпретувати різноманітні емоції та почуття. Це сприяє формуванню особистісної саморегуляції, тобто здатності керувати своєю поведінкою [24,3]. Проте цей період все ще є кризовим, тому іноді може проявлятися підвищена емоційна чутливість, зазвичай у вигляді конфліктності, агресивності або, навпаки, замкнутості, що позначається на рівні мотивації та ефективності засвоєння матеріалу. Тому важливо створювати в класі атмосферу підтримки й розуміння, що сприятиме позитивному емоційному фону та підвищенню навчальної продуктивності.

Опанування учнями автономності у навчанні є критично важливим, оскільки в майбутньому їм доведеться самотійно опрацьовувати великі обсяги інформації. Учитель має відігравати роль наставника, поступово передаючи частину відповідальності за навчання самим учням. Це сприяє усвідомленню того, що школа перестає бути місцем виключно отримання готових знань, а стає простором набуття навичок самотійного навчання. Уроки повинні передбачати можливості для індивідуалізованого підходу, проведення дискусій, використання проектних технологій, що дає змогу учням брати активну участь у навчальному процесі. Водночас, необхідно надавати їм підтримку у розвитку навичок самоконтролю та планування, щоб забезпечити ефективне засвоєння лексичного матеріалу, тощо.

У проміжку між 15 та 18 роками учні старшої школи перебувають у періоді активної перебудови усіх основних анатомічних і психофізіологічних характеристик організму.

Основні пізнавальні процеси, сформовані до цього віку, удосконалюються, набуваючи довільного характеру. У зв'язку з цим зміст навчального матеріалу стає важливішим за його форму, що вимагає від учителя ретельного добору змістовних і актуальних для учнів тем. Формування та підтримка мотивації стає одним із ключових завдань викладача, тому зміст уроків необхідно адаптувати до інтересів і реалій життя старшокласників [19].

Довільність пам'яті в цьому віці значно зростає, а мимовільне запам'ятовування активується за умови емоційного відгуку. Учні вдосконалюють

навички запам'ятовування через асоціації, структурування матеріалу, використання опорних схем тощо, що створює сприятливі умови для засвоєння складних мовних конструкцій та збагачення словникового запасу.

Мислення стає більш системним і гнучким, а також характеризується високим рівнем узагальнення та абстрагування. Знання, які учні отримують в цей час утворюють певну систему, яка з часом формує модель світу та основу світогляду. Триває розвиток абстрактно-логічного мислення. У мисленні домінує прагнення до порівнянь, аналітико-синтетична діяльність та гіпотетичні припущення. Наслідком цього є підвищений інтерес до філософських роздумів, прагнення вести розмови й дискусії на абстрактні, теми [5, 2; 16].

Зростає також вибірковість уваги, її здатність до перемикавання між завданнями вдосконалюється. Довільна увага стає ключовим механізмом у навчанні, оскільки інформація засвоюється краще за умови внутрішньої зацікавленості. При цьому оцінки перестають бути головною мотивацією, натомість актуальним стає отримання й поглиблення знань, необхідних для вступу до вищих навчальних закладів і майбутньої професійної діяльності.

З огляду на зазначені вікові та психологічні особливості, доцільно брати до уваги наступні тенденції у процесі формування лексичної компетентності старшокласників:

1. Використання автентичних матеріалів, що відповідають інтересам та життєвому досвіду учнів, мотивує учнів бути активними на уроці і сприяє кращому засвоєнню лексики та її практичному застосуванню.
2. Застосування інтерактивних методів, таких як залучення учнів до дискусій, рольових ігор та проєктної діяльності стимулює активне використання нової лексики та розвиток комунікативних умінь.
3. Врахування індивідуальних особливостей учнів, їхніх інтересів та рівня підготовки дозволяє адаптувати навчальні матеріали та завдання, що підвищує мотивацію та ефективність навчання.

4. Навчання учнів стратегіям самостійного опрацювання лексичного матеріалу, таким як використання словників, контекстуальних підказок та технік запам'ятовування, сприяє підвищенню їхньої автономності у навчанні.
5. Створення позитивної та підтримуючої атмосфери в класі допомагає знизити рівень тривожності та підвищити впевненість учнів у власних силах, що позитивно впливає на засвоєння лексики.

Урахування вікових та психологічних особливостей учнів старшої школи є критично важливим для ефективного формування їхньої лексичної компетентності. Розуміння специфіки психофізіологічного розвитку старшокласників дозволяє педагогам обирати методи та прийоми навчання, що відповідають потребам та можливостям учнів.

Підсумовуючи усі вище перелічені особливості можна зрозуміти, що вікові особливості учнів старшої школи можуть стати на заваді під час опанування ІМ, через їх емоційність та подекуди бунтарність, в наслідок цього учні схильні не відповідати на уроках через страх зробити помилку. Проте, при правильній організації уроку, його атмосфери та ставлення учнів до помилок опанування ІМ може бути вкрай успішним, адже в цей період учні дуже зацікавлені у спілкуванні з однолітками та у висловлюванні своїх думок, їх психологічні процеси, такі як: пам'ять, увага, уява, мислення, мовлення, активно удосконалюються, в учнів помітна гарна здатність критично мислити, а отже, усі особливості позитивно впливають на здатність учнів до усвідомлення, запам'ятовування та обговорення нового ЛМ.

Висновки до першого розділу

У першому розділі було з'ясовано, що формування ЛК в учнів старшої профільної школи є складним, багатокомпонентним процесом, який охоплює як дидактичні, так і психологічні аспекти навчання. Лексична компетентність виступає однією з провідних складових ІКК і безпосередньо впливає на успішність

оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності – аудіюванням, говорінням, читанням і письмом.

Встановлено, що формування ЛК забезпечує учням можливість ефективно реалізовувати комунікативні наміри, розширює їхній світогляд і сприяє вихованню толерантного ставлення до культур інших народів.

Проаналізовано особливості використання алгоритму Present – Practice – Produce (PPP), який є одним із поширених методичних підходів до навчання лексики. Його ефективність зумовлена логічною структурою, поетапністю опрацювання матеріалу й поступовим переходом від контрольованих до творчих завдань. Водночас підкреслено необхідність адаптації цього підходу до часових і вікових обмежень навчального процесу старшої школи.

Окрему увагу приділено психологічним особливостям старшокласників, які перебувають на етапі становлення особистості, активного формування світогляду, самосвідомості та самостійності. Урахування цих чинників є обов'язковою умовою ефективного формування ЛК, оскільки мотивація до вивчення іноземної мови в цьому віці тісно пов'язана з прагненням самореалізації та підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Таким чином, у результаті проведеного аналізу визначено, що успішне формування лексичної компетентності старшокласників забезпечується реалізацією системного, особистісно орієнтованого підходу до навчання. Ефективність цього процесу залежить від гармонійного поєднання лінгводидактичних принципів, методичних стратегій формування лексичних навичок і врахування вікових та психологічних особливостей учнів старшої школи. Це створює передумови для розвитку цілісної ІКК, необхідної для інтеграції учнів у сучасне полікультурне суспільство.

РОЗДІЛ 2. Організація процесу формування англомовної лексичної навички в старшій школі

2.1. Характеристика лексичного підходу та етапи формування англомовної лексичної компетентності в учнів старшої школи з його використанням

Лексичний підхід – це новий погляд на процес вивчення мови який пропонує нам цілісний спосіб сприйняття мови, тобто відсутність чіткого відокремлювання лексики від грамматики. Він був заснований М. Льюїсом на початку 1990-х років. [30; 31, 3] Варто зазначити, що лексичний підхід перш за все стосувався грамматики, а саме М. Льюїс вбачав у ньому спосіб розуміння грамматики за допомогою пошуку патернів та закономірностей, що радикально відрізняється від звичного нам способу систематизації граматичного матеріалу та вивчення його окремими блоками. Мета автора була у здійсненні радикальної зміни погляду на викладання мови, а не просто винесення словникового запасу на перший план [34].

Типовим підходом до вивчення мови було, й подекуди залишається вивчення грамматики та слів, як результат вільна комунікація. Тобто в основі висловлювання є ГС в яку ми добираємо певні ЛО. Тобто є місце припущенню, що знання певного переліку слів, відірваних від контексту є достатнім, адже вони лише компоненти або деталі які доповнюють ГС. Проте на практиці, можна помітити, що слова є більш важливими для спілкування, адже саме вони передають ключовий сенс висловлювання. Припустимо, співрозмовник хоче сказати I am hungry, але слово hungry є не відомим, ймовірно ми можемо отримати такі варіанти: I want eat, I want food. Обидва варіанти можливі і досить ефективно передають зміст ситуації. Також навіть якщо порядок слів буде неприродним, нам скоріш за все вдасться хоча б отримати здогадку про те що хотів сказати співбесідник, наприклад banana want eat, eat want banana, banana eat want.

Також існують випадки коли грамика може бути обмежена використанням сталої лексики і навпаки, як от It is a high/tall building але це завжди лише It is a tall man або It is a high temperature.

Крім цього існують словосполучення або лексичні чанки (lexical chunks), які є виразами, або сталими поєднаннями граматики та лексики які носії мови вживають найчастіше. Для ілюстрації цього, можна проаналізувати те, як би носій мови сказав п'ята сорок. З-поміж варіантів *It's six less twenty*, *It's forty past five*, *It's ten after half five*, носій мови не обрав би жодну з них, хоча вони граматично можливі. Оптимальним варіантом були б *it's twenty to six* або *It's five forty*. Отже, граматика та лексика є невідривно пов'язані, і мова швидше за все є лексикалізованою граматиною (lexicalized grammar)[31, 10].

Головна увага лексичного методу зосереджена на лексичних чанках, які лежать у основі мови надаючи їй ідіоматичного характеру. Саме ця особливість забезпечує учнів можливістю запам'ятовувати лексичний матеріал з більшою ефективністю, адже короткотривала пам'ять не може довго утримувати велику кількість інформації, тому більш ефективним є вивчення цілих фраз ніж слів. Колокація містить більше сенсу, контексту, та одразу готова для вжитку, окрім цього її значно легше викликати з довготривалої пам'яті [32, 285]. Натомість кількість відірваних від контексту слів, які учні зазвичай вчать на уроках просто не може бути ефективно опрацьованою та засвоєною, адже це вимагає набагато більшої кількості зусиль та часу. Таким чином, можемо зробити висновок, що знання слова не є єдиним, що учні мають засвоїти. Не менш значимим є те, як певна ЛО реалізується у мовленні та сполучується з іншими словами, та навіть граматичними структурами. Окрім цього для використання слова нам важливо усвідомити типовий контекст, ситуацію в якій ЛО є доречною [4; 22].

В даному випадку ми отримуємо відносно меншу кількість вивчених слів, але більшу вірогідність повторного використання чанку та його запам'ятовування. Саме вивчення слова у комбінації з глибоким розумінням контекстів у яких воно може бути застосоване є ключовою передумовою ефективності даного методу [11, 3]. Загалом висловлювання носіїв англійської мови від 55% до 80% складають готові шаблони або патерни (patterns). Фактично, вільне володіння іноземною мовою було б неможливе без звернення до значного запасу чанків та готових блоків

і виразів [34; 35, 39]. Плавність мовлення зумовлюється передусім не обсягом засвоєних граматичних правил чи окремих лексичних одиниць, що можуть заповнити «слоти», а здатністю оперативно актуалізувати готові мовленнєві фрагменти і вжити їх у правильному контексті. У працях М. Льюїса наголошується, що використання стійких лексичних комплексів виступає ключовим механізмом забезпечення безперервності та природності мовленнєвого потоку. Наявність сформованого репертуару таких структур оптимізує процес вибору необхідних мовних засобів [25, 3].

Під час застосування цього підходу перед вчителем перш за все постає завдання привернути увагу до колокацій, навчити учнів їх помічати, запам'ятовувати та використовувати на практиці. Ці навички формуються за допомогою спостереження за тим як чанки поєднуються з іншими частинами мови та граматичними структурами у різноманітному контексті, а також під час використання колокацій учнями у створеному ними контексті.

У межах лексичного підходу виокремлюють два види лексичних чанків: стійкі (Fixed Chunks) наприклад, - *call it a day*, та частково стійкі (Semi-Fixed Chunks) наприклад, - *see you later/soon/tomorrow*. Окрім цього, ці вирази можуть мати найрізноманітнішу структуру, а саме: являти собою єдності слів різного типу та функцій (*on the one hand* – дискурсивний маркер), бути частиною речення (*if I were you*) або цілим реченням (*It's none of your business*). Ця особливість чітко демонструє невідривний зв'язок граматики і лексики про який стверджують прихильники цієї концепції [21, 2; 22].

В той самий час згідно з класифікацією М. Льюїсом ЛО можна поділити на п'ять груп:

1. Слова, що є типовим видом ЛО наприклад, - *cat, window*;
2. Багатослівні словосполучення (*polywords*) – стійкі короткі фрази які представляють одну спільну функцію, наприклад, - *by the way, upside down*
3. Стійкі словосполучення (*collocations, or word partnerships*), наприклад, - *community service, absolutely convinced*

4. Інституціоналізовані висловлювання (institutionalized utterances),
наприклад, - I'll get it; We'll see; That'll do; If I were you ...; Would you like a cup of coffee? [35, 20]
5. Конструкції, що формують основу речення, структуру тексту, сюди ж належать вставні слова (sentence frames and heads), наприклад, - That is not as ... as you think; The fact/suggestion/problem/danger was ..., In this paper we explore ...; Firstly ...; Secondly ...; Finally) [32, 287;].

Також варто виокремити наступні особливості лексичного підходу.

По-перше, мова не повинна вивчатися шляхом заучення окремих звуків та структур для подальшого їх комбінування, натомість ми маємо вивчати мову розвиваючи здатність учнів розбивати зразки мовлення на частини та поступово опановувати їх під час застосування колокацій у контексті. Причому граматику не є винятком, і має опановуватися шляхом спостереження, висунення гіпотези та експериментування.

По-друге, усі колокації мають право бути використаними навіть якщо учні не розуміють їх складових, граматичної структури та інших особливостей, за умови якщо данні чанки усувають труднощі під час висловлення думки учнів [30].

Лексичний підхід до навчання лексичного матеріалу замінює широко відомий алгоритм PPP, особливості якого були зазначені у 1 розділі, на Observe Hypothesize Experiment (OHE), оскільки, протягом одного уроку учні навряд чи зможуть вивчити новий мовленнєвий матеріал, адже мова працює значно складніше, і для цього потрібно більше часу. Лео Саліван зазначив у своїй книзі [22], що для ефективного запам'ятовування та застосування ЛО наш мозок має поєднати їх з інструкцією вживання, тобто найтипівішим контекстом або ситуацією, саме цього і можна досягнути дотримуючись вищезазначеного алгоритму. За допомогою трьох етапів ми забезпечуємо учнів необхідною інформацією, яка допомагає їм зрозуміти лексичний матеріал, особливості його значення та застосування.

Згідно з вищезазначеного алгоритму, виокремлюються наступні етапи оволодіння новими лексичними одиницями:

1. Спостереження (Observe) – на цьому етапі відбувається сприйняття, вивчення зразку мовлення та виокремлення колокацій. Це етап, коли учні спостерігають над тим як мовні конструкції використовуються у певному контексті, відслідковують появу певних закономірностей, структур та патернів.

До числа вправ та завдань доцільних на цьому етапі можна віднести: слухання або читання автентичних матеріалів, таких як діалоги, подкасти, пісні, історії, реклами, статті, відео чи фільми з ЛО опрацьованих в межах певної теми. Важливим на цьому етапі є підбір зразку мовлення (тексту для читання, аудіотексту або відео), тому що слід уникати застарілих виразів, та тих що не є природними для носіїв мови, підбирати теми, що корелюють з інтересами учнів та чинною програмою або тематичним розділом. Саме вибір зразку мовлення і є пріоритетним завданням вчителя, проте не єдиним. Вчитель має стати провідником під час дослідження ЛО і його завданням є також організація обговорення та рефлексії на основі спостережень за лексичним матеріалом.

2. Створення гіпотез (Hypothesize) – створення гіпотез щодо того, як працює мова. Зосередження уваги на способі застосування мови у контексті допомагає учням помітити різницю між власними висловлюваннями та думками продукованими носіями мови. На нашу думку, головним завданням цього етапу є демонстрація різноманітного контексту для використання чанків, на основі яких учні можуть краще зрозуміти особливості використання, більш широко усвідомити значення та висунути свої гіпотези. Учні мають усвідомити значення та особливості використання певних ЛО під час різноманітної взаємодії з ними в різних контекстах та продукуванні власних висловлювань.

Доречним тут буде класифікація чанків чи виразів за певною ознакою, наприклад застосовуємо після фрази інфінітив чи герундій, або залежно від того який прийменник стоїть поруч. Також бажаним буде застосування вправ на ідентифікацію колокацій в тексті, ДЄ, ПФЄ, ідентифікація колокацій антонімів або

синонімів, сортування за певною ознакою (наприклад – офіційний та неофіційний стиль), та встановлення відповідностей (matching). Окрім цього, можна фрази можна видозмінювати і підставляти різні компоненти, наприклад у реченні *It was too easy to do* ми можемо обрати два компоненти для видозміни прикметник – *easy* чи дієслово – *do*. Вчитель може запитати учнів, які ще варіанти слів ми можемо використати у цьому патерні, і в результаті можна отримати щось на кшталт: *too difficult, boring, dangerous to hold, play, walk*, тощо.

3. Експериментування (Experiment) – етап застосування учнями лексичного матеріалу у створеному ними контексті та формування мотивації до вивчення та розуміння мови.

На цьому етапі можна активно застосовувати завдання з поділом на ролі, симуляції ситуацій у певному контексті, дебати, презентації та різноманітні обговорення. Не менш доцільними будуть письмові завдання – написання листів, творів на конкретну тему, тощо. Головним завданням має бути використання ЛО у власному мовленні. Завданням вчителя є спостереження за процесом та аналіз типових помилок, після чого має бути озвучений фідбек, або учні можуть бути залучені до само оцінювання чи оцінювання однокласників [30].

В цілому, на етапах створення гіпотез, на експериментуванні важливу роль відіграють вправи, які привертають увагу учнів до чанків, що існують у мові, вони мають розвивати зацікавленість учнів у пошуку закономірностей. Основою для цього мають стати якісні матеріали з зразками автентичного мовлення [38].

Можна помітити, що етапи алгоритму PPP є досить схожими на етапи запропоновані лексичним підходом, а саме, спершу опрацьовується нова лексика, потім тренується, і нарешті використовується в мовленні, проте етапи алгоритму ONE мають іншу мету та передбачають звернення уваги до абсолютно різних особливостей ЛО. Як от на етапі презентування ЛМ підхід PPP зосереджується на семантизації ЛО, в той час як ONE акцентує увагу на взаємодії колокацій з

контекстом природнім для носіїв мови. Подібні відмінності можна помітити на кожному з етапів алгоритму, а тому можемо зробити висновок, що ці два підходи абсолютно різні, адже кардинально відрізняються метою та способом опрацювання ЛО.

Таким чином, лексичний підхід презентує унікальний алгоритм, який передбачає осмислену роботу з варіативним контекстом за допомогою якого учні, під керівництвом учителя, виводять певні правила для вживання тих чи інших ЛО, запам'ятовують їх значення та особливості сполучуваності. Під час порівняння двох підходів ми помітили, що назви етапів алгоритму пропонованого лексичним підходом мають щось спільне з структурою загально відомого підходу РРР, але як виявилось, вони націлені на досягнення результатів зовсім іншим способом.

Отже, лексичний підхід – це підхід, якій все більше привертає до себе увагу та стає все більш поширеним завдяки незвичному способу сприйняття мови як цілісної структури, а також оновленого алгоритму для вивчення ЛО. Даний підхід може застосовуватися для вивчення як лексики, так і граматики. У межах цього підходу мова розуміється як сукупність колокацій, словосполучень та готових шаблонів, які дають можливість людям вільно висловлюватися. Чанки поділяються на дві групи стійкі та частково стійкі, і можуть мати різну структуру та функції. Головною особливістю організації процесу формування англomовної репродуктивної лексичної навички в учнів старшої школи є концентрація уваги на виборі ЛО, а саме на їх формі, адже це мають бути не просто слова вирвані з контексту а варіативні словосполучення, які становлять базу для обговорення тем, що вивчаються. Окрім цього кількість нових ЛО не має перевищувати 8-10 колокацій, які відібрані з метою усунення складнощів під час висловлення іноземною мовою, навіть якщо учні ще не розуміють їх складових.

2.2. Принципи відбору лексичних одиниць для формування англомовної лексичної компетентності в учнів старшої школи з використанням лексичного підходу

У сучасній шкільній освіті формування лексичної компетентності учнів старшої школи є одним із ключових завдань навчання англійської мови. Саме якість та релевантність відібраного лексичного матеріалу значною мірою визначають ефективність мовленнєвої підготовки. Успішне засвоєння нової лексики залежить не лише від методів подачі чи форми роботи, а насамперед від того, які саме лексичні одиниці були відібрані для опрацювання.

У цьому контексті процес відбору лексики набуває особливого значення. Він має бути науково обґрунтованим, цілеспрямованим і системним, з урахуванням комунікативних завдань, мовного рівня учнів, актуальних тем, а також когнітивних можливостей старшокласників. Недостатньо просто представити учням набір нових слів – важливо забезпечити їх функціональність, актуальність і логічну інтеграцію в навчальний процес.

Навчально-методичні комплекси, зокрема підручники, відіграють тут визначальну роль. Обраний підручник фактично задає зміст, обсяг і порядок подання лексичних одиниць. Якщо лексика, що пропонується в підручнику, не відповідає віковим особливостям, інтересам або майбутнім професійним потребам учнів, це може призвести до низької мотивації, механічного запам'ятовування без розуміння контексту та обмеженого застосування в реальному спілкуванні. Саме тому викладач або методист має критично підходити до аналізу навчальних матеріалів, адаптувати або доповнювати їх у разі необхідності, орієнтуючись на чіткі принципи відбору лексики. Нижче наведено ключові з них:

1. Тематична релевантність

Один із базових принципів – відповідність відібраної лексики тематиці навчального курсу. Лексика може добиратися відповідно до тематичних модулів, передбачених програмою або ж вона вже буде дібрана авторами навчально методичного комплексу, проте деякі підручники мають достатньо великий обсяг

ЛО, тому вчитель має бути ознайомлений з критеріями відбору лексичного матеріалу, щоб вдало скоротити обсяг ЛО передбачених підручником. Тематичний розподіл дозволяє систематизувати матеріал, полегшує його запам'ятовування та формує міцні асоціативні зв'язки між поняттями.

2. Семантична значущість

Наступний критерій стосується змістової цінності лексичних одиниць – тобто їх здатності передавати важливі поняття, що мають практичне значення у процесі спілкування та професійній сфері. Учень має вміти висловлюватись у межах певних тем, ініціювати та підтримувати бесіду, логічно та зв'язно висловлювати свої думки, тощо. Таким чином, перевага має надаватися словам і виразам, які безпосередньо впливають на ефективність спілкування [12, 11].

3. Сполучуваність (валентність)

Лексична сполучуваність – ще один принцип, який відіграє важливу роль у лексичному підході. Вона визначає здатність лексичної одиниці поєднуватися з іншими словами у висловлюванні. Наприклад, слово *pain* часто супроводжується прикметниками (*sharp pain, chronic pain*) або дієсловами (*experience pain, relieve pain*). Важливо також враховувати, як значення слова може змінюватися залежно від контексту [13, 6].

4. Словотворча продуктивність

Словотвірний потенціал лексем є критерієм, що допомагає передбачити, наскільки легко учень зможе розпізнавати і створювати споріднені слова. Якщо одна лексична одиниця породжує велику кількість дериватів (наприклад, "educate" → "education", "educational", "educator", "educated"), то вона є цінною для мовного розвитку учнів, оскільки сприяє кращому розумінню лексичних родин і спрощує сприйняття складних текстів [33, 37].

5. Частотність вживання

Одним із головних параметрів є частотність лексичних одиниць в текстах і мовленні. Науковці зазначають, що лексеми повинні з'являтися в автентичних

джерелах не менше п'яти разів, щоб вважатися релевантними для навчання. Крім того, відбір матеріалу слід здійснювати в межах певної теми або групи тісно пов'язаних тем, що посилює контекстуальне закріплення фраз [12, 10; 39].

6. Функціональність

Критерій функціональності охоплює попередні параметри та наголошує на здатності лексичної одиниці виконувати комунікативну функцію. Тобто йдеться про готовність слова чи виразу бути використаним у мовленні як засіб передачі конкретної інформації або емоційного забарвлення. Така одиниця має володіти високим прагматичним потенціалом, можливістю використовуватись у різних ситуаціях, бути гнучкою за значенням, мати варіанти словотвору та бути лексично сполучуваною. [18, 104]

7. Міжмовна опора (англійська та рідна мова)

У процесі формування лексичної компетентності доцільно враховувати потенціал інтернаціональних слів, які мають подібну форму та значення в багатьох мовах. Такі слова, як *computer*, *information*, *hotel*, *music*, *problem*, *dialogue*, є зрозумілими для учнів без значних зусиль і часто засвоюються інтуїтивно, оскільки вони або вже є у вжитку в рідній мові, або мають спільні корені з мовами, які учні вже вивчали [9, 105].

Застосування інтернаціоналізмів дозволяє швидко розширювати словниковий запас, формувати базу для подальшого вивчення більш складної лексики, а також знижує психологічний бар'єр у сприйнятті іноземної мови. Вони можуть виконувати роль «лексичних мостів» між рідною та англійською мовами, особливо на початкових етапах навчання.

Проте важливо уникати надмірного використання інтернаціональної лексики як основного джерела нових слів. Її надлишок може створити хибне враження про легкість мови та уповільнити розвиток навичок роботи з нефіксованою, контекстуально залежною лексикою. Тому використання таких одиниць має бути збалансованим і педагогічно вмотивованим, а їх роль — допоміжною, а не головною у процесі навчання.

Крім того, важливо враховувати вплив рідної мови як опори або як потенційного джерела помилок через міжмовну інтерференцію. Викладачі повинні використовувати свідоме зіставлення мовних одиниць для зменшення ймовірності помилок, спричинених формальною схожістю, і для закріплення значення терміна.

Таким чином, ефективне формування лексичної компетентності потребує усвідомленого добору мовного матеріалу, що має відповідати освітнім цілям, професійній спрямованості (у разі профільного навчання), а також інтересам і потребам самих учнів. Відбір лексичного мінімуму для навчання англійської мови за лексичним підходом – це комплексний процес, який передбачає аналіз тематичної доречності, частотності, функціональності, словотворчого потенціалу, сполучуваності, а також урахування міжмовних зв'язків. Такий підхід забезпечує не лише ефективне засвоєння лексики, а й створює умови для її активного й цілеспрямованого використання в професійному мовленні.

Висновки до розділу

У другому розділі розкрито особливості лексичного підходу як сучасної методики навчання іноземної мови, що розглядає мову як систему взаємопов'язаних лексико-граматичних структур. Показано, що ефективність формування англомовної лексичної компетентності значною мірою залежить від уміння працювати з колокаціями, сталими виразами та лексичними чанками, які є основою природного мовлення.

З'ясовано, що лексичний підхід передбачає заміну традиційного алгоритму PPP (Present – Practice – Produce) на ONE (Observe – Hypothesize – Experiment), який орієнтований на спостереження, осмислення й самостійне застосування лексичних одиниць у контексті. Така організація навчання сприяє глибшому розумінню значень і сполучуваності ЛО, а також формуванню стійких лексичних навичок.

Окреслено ключові принципи відбору лексичного матеріалу, серед яких: тематична релевантність, семантична значущість, сполучуваність, словотворча продуктивність, частотність, функціональність і міжмовна опора. Дотримання цих принципів забезпечує системність і комунікативну спрямованість навчання.

Отже, застосування лексичного підходу в старшій школі дозволяє організувати процес вивчення лексики більш природно й ефективно. Він формує в учнів здатність сприймати та продукувати цілісні мовні одиниці, сприяє розвитку мовленнєвої автономії, підвищує мотивацію до вивчення англійської мови та забезпечує формування ІКК.

РОЗДІЛ 3. Перевірка ефективності використання лексичного підходу для формування англомовної лексичної компетентності в учнів старшої школи

3.1. Комплекс вправ для формування англомовної лексичної компетентності в учнів старшої школи з використанням лексичного підходу за темою “Entertainment”.

У методичній літературі поняття «комплекс вправ» тлумачиться по-різному, Ми будемо вживати цей термін як втілення ієрархічної системи (підсистеми) вправ, що є дидактично й методично узгодженими з низкою вимог: Державного стандарту, модельної програми, специфіки навчального середовища та психолого-вікових характеристик здобувачів освіти, конкретної теми або мовного чи мовленнєвого матеріалу. Вправи у комплексі мають структуру, є різноманітними та підпорядкованими компонентами і мають на меті реалізацію конкретного завдання, опанування нового лексичного чи граматичного матеріалу, тощо.

Функція системи вправ і завдань полягає у створенні базової основи для подальшого формування окремих підсистем, орієнтованих на опанування конкретних аспектів навчального матеріалу. До таких підсистем можуть належати, зокрема, комплекси вправ, спрямовані на розвиток умінь аудіювання, формування фонетичних навичок здобувачів освіти та інші спеціалізовані компоненти [7, 3].

Засвоєння лексичних одиниць здійснюється поетапно через виконання логічно побудованого комплексу з вправами різного типу – некомунікативними, умовно-комунікативними та комунікативними. Така послідовність забезпечує спочатку набуття необхідних знань про новий мовний матеріал, далі — формування відповідних мовних і мовленнєвих навичок, а в подальшому — розвиток умінь ефективно застосовувати сформовані навички в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, читанні, говорінні та письмі). На нашу думку, такий спосіб роботи над формуванням ІКК збільшить результативність алгоритму ОНЕ.

Окрім того, що вправи мають бути послідовно розташовані за критерієм комунікативності, на нашу думку комплекс варто підпорядкувати алгоритму ОНЕ запропонованому в лексичному підході. Наш комплекс вправ був створений на основі навчально методичного комплексу (НМК) Focus 3 2nd edition, тема “Entertain me”. На опрацювання даної теми було відведено 2 уроки, тому у аналізі комплексу вправ будуть використані два плани-конспекти уроку.

Перш за все, необхідно відзначити, що комплексу вправ було реалізовано на матеріалі частини юніту номер 7, що корелює з інтересами учнів 10 класу та тематичними розділами у чинній програмі. У текстах цього розділу згадані досить популярні музичні виконавці та актори культових серіалів, а отже є велика вірогідність зацікавити учнів.

На початку уроку рекомендуємо провести Warming up activities або Lead-in, який може бути підібраний на розсуд вчителя. Проте, хочемо наголосити на тому, що з нашої точки зору вважаємо цей етап необхідним, адже він допомагає учням змінити фокус і налаштуватися на сприймання та продукування іншомовних висловлювань. Також, це ефективний спосіб актуалізації знань, під час якого ви можете зрозуміти, що учням відомо з обраної теми, а де можуть бути прогалини.

Перший етап уроку – це спостереження, у цій частині учні мають ознайомитися з новим ЛО та побачити як саме він використовується в автентичному зразку мовлення (текст, аудіо чи відео матеріал). Далі пропонуємо алгоритм вправ для цього етапу:

1. Зняття труднощів перед читанням або прослуховуванням, може відбуватися шляхом бесіди, коли вчитель допомагає зрозуміти значення слів і дає дефініції англійською чи рідною мовою. Також для цього можна розробити вправу на поєднання слів з картинками чи їх визначеннями.
2. Власне читання чи слухання зразку мовлення і виконання завдань на перевірку розуміння, такі як: тест множинного вибору, доповнення речень, правдиві та не правдиві твердження, відповіді на запитання, тощо.
3. Перевірка завдань.

У планах конспектах, що були застосовані під час пробного навчання етап Спостереження (Observe) за новими ЛО відбувається через читання текстів.

Перший план-конспект: Перед читанням тексту та подальшою роботою з ним вчитель читає фрази виділені червоним для опрацювання фонетичної форми, учні повторюють (рецептивно-репродуктивна, некомунікативна вправа). Потім вчитель мотивує учнів поглянути на колокації ще раз, щоб вони здогадались про їх значення з контексту та спробували пояснити їх (репродуктивна, умовно-комунікативна вправа, за умови якщо учні намагаються самотійно пояснити вирази своїми словами). Ці вправи важливі не лише для опанування ЛО, а й для зняття труднощів перед читанням тексту.

Далі учні виконують декілька вправ до тексту, а саме заповнення пропусків (рецептивно-репродуктивна умовно-комунікативна вправа), і перевіряють це шляхом прослуховування аудіо (рецептивна умовно-комунікативна вправа). Важливим є те, що текст є певним підсумком до аудіо, а тому інтерв'ю на аудіо є унікальним зразком мовлення де учні можуть спостерігати як вживаються ЛО у трохи зміненому контексті.

Після цього опрацьовуються нові ЛО у запитаннях до щойно прослуханого аудіо. Це відбувається таким же чином як і з першою частиною фраз, на розсуд вчителя можна звернути увагу лише на фрази, які часто викликають труднощі, а саме *do live gigs and play small venues*. В кінці цього етапу учні відповідають на запитання до аудіо, прослуховують і перевіряють свої відповіді і перевіряють кінцевий варіант з вчителем у фронтальній або парній роботі. Етап завершується рецептивно-репродуктивними умовно-комунікативними вправами.

Другий план-конспект: Перед етапом ознайомлення учні висловлювали свої ідеї щодо того, як стати успішним співаком, а далі вони порівнювали власні ідеї з текстом. Хоча у другому плані конспекті ознайомлення з ЛО також відбувається через читання тексту, але тут ми вирішили не знімати лексичні труднощі, а розвинути вміння контекстуальної здогадки. Ми вважаємо, що зміст фразових дієслів в цьому тексті можна зрозуміти з контексту.

Коли учні прочитали текст, вони обговорюють поради, які вони не називали і виокремлюють три найкращі, на їхню думку, обґрунтовуючи її. Отже, початок уроку складався з умовно комунікативних продуктивних вправ. На завершення, для детального опрацювання значення нових ЛО учні мали поєднати фразові дієслова з їх (некомунікативна рецептивно-репродуктивна вправа).

Другий етап уроку – це створення гіпотез, ця частина має на меті зосередити увагу учнів на ЛО та на їх вживанні у мові. На нашу думку, видозміна фраз і підстановка різних компонентів у той самий чанк може допомогти розширити кругозір і побачити що цей чанк може бути частково відомим та легким у використанні в різних контекстах. Тому пропонуємо наступний алгоритм вправ:

1. Доповнення чанків інфінітивом дієслів або поєднуємо частини колокацій, з метою фіксування початкової форми чанку. Також можливі вправи на класифікацію, наприклад розподіл слів на ті, що мають позитивне чи негативне значення, поєднування слів з їх синонімами чи антонімами, тощо.
2. Створення гіпотез щодо варіацій чанку.
3. Практика у використанні чанків у певному контексті у таких вправах, як: тест множинного вибору, заповнення пропусків, виправлення помилок, перефразування з використанням певного чанку, тощо.
4. Перевірка завдань.

У планах конспектах, що були застосовані під час пробного навчання етап Створення гіпотез (Hypothesize) щодо вживання нових ЛО реалізується наступним чином:

Перший план-конспект: Першим завданням на цьому етапі є доповнення чанків інфінітивом дієслів, а також закріплення фонетичної форми нових ЛО що реалізується шляхом повторення ЛО за вчителем. (рецептивно-репродуктивні, некомунікативні вправи).

Після цього, вчитель демонструє учням чанки з підкресленими або виділеними частинами і пропонує придумати варіанти для заміни цих слів. На нашу

думку, така вправа може допомогти учням думати про мову у різних контекстах, і спостерігати її гнучкість і варіативність, а також помічати які компоненти виразів є сталими і незмінними незалежно від контексту.

Далі учні виконують рецептивно-репродуктивні, умовно-комунікативні вправи для тренування вживання ЛО, а саме вибір правильного дієслова у реченні, доповнення запитань новими ЛО, і потім вони відповідають на ці запитання (продуктивна, умовно-комунікативна вправа).

Другий план-конспект: Другий етап починався власне зі створення гіпотез, і був ідентичним з данним етапом у першому плані конспекті. Вчитель демонстрував фрази з виділеними частинами і пропонував учням зробити різні віріації з обраних ЛО. Таким чином учні звертали увагу на сталі і незмінні частини виразу, а також створювали різноманітні варіації.

Далі виконувалася некомунікативна рецептивно-репродуктивна вправа на заповнення пропусків, для тренування. На останок учні мали перефразувати речення використовуючи фразові дієслова з тексту (умовно-комунікативна, рецептивно репродуктивна вправа)

Останній етап – це експериментування, де відбувається продування висловлювань з використанням нових ЛО у різних комунікативних ситуаціях. Важливу роль тут буде відігравати креативність учнів, адже вони мають уявити себе в певному контексті, не менш важливим буде створення ситуацій чи питань, де учні зможуть поділитися власним досвідом. Це підвищить мотивацію та зробить завдання легшим, адже не доведеться щось вигадувати. На цьому етапі буде доречним наступний алгоритм вправ:

1. Продовження речень своєю власною думкою;
2. Відповіді на запитання;
3. Написання речень з певною ГС чи новими ЛО;
4. Створення мініісторії з декількома новими ЛО;
5. Створення діалогу у межах певної ситуації;
6. Перевірка завдань.

Перший план-конспект:

У першому плані-конспекті учні виконують таку вправу: вчитель дає учням обрати картку з написаною на ній колокацією, і просить учнів створити речення з цією фразою. Після цього учні обмінюються отриманими реченнями з партнером і мають поставити запитання до речення, яке отримали. Далі вони повертають речення і написане запитання назад і мають написати відповідь на це запитання. Обмін запитаннями повторюється 2-3 рази щоб створити діалог, повноцінну розмову. Або ж можна змінювати колокацію і створювати нове речення та запитання до нього.

Другий план-конспект:

У другому плані-конспекті етап експериментування був реалізований за допомогою таких завдань, як: обговорення запитань у парах і класом (умовно-комунікативна, продуктивна вправа). Після чого учні виконують вправу з написання історії використовуючи нові ЛО (комунікативна, продуктивна вправ)

Отже, у підрозділі було розроблено комплекс вправ спрямований на формування англомовної лексичної компетентності старшокласників на основі лексичного підходу. Крім цього, було проаналізовано два плани-конспекти уроків, що були застосовані під час експериментального навчання. Запропонований комплекс ґрунтується на матеріалі навчально-методичного комплексу Focus 3 (2nd edition) і відповідає віковим особливостям і пізнавальним інтересам учнів.

Комплекс побудовано відповідно до алгоритму ОНЕ (Observe – Hypothesize – Experiment), який забезпечує логічну поетапність засвоєння лексичного матеріалу: від ознайомлення з новими лексичними одиницями до їх активного використання у власному мовленні. У межах кожного етапу передбачено вправи різних типів – некомунікативні, умовно-комунікативні та комунікативні, що сприяють переходу від рецептивної до продуктивної діяльності.

3.2. Пробне навчання учнів старшої школи з використанням лексичного підходу

З метою перевірки ефективності використання лексичного підходу для розвитку ЛК учнів старшої школи було організовано і проведено пробне навчання під час проходження виробничої (педагогічної) практики, що тривала п'ять тижнів (з 10.02.2025 р. по 15.03.2025 р.). Місце впровадження лексичного підходу для формування ЛК, учасниками якого стали 8 учнів 10-го класу, - Чернігівський ліцей №15 Чернігівської міської ради, Чернігівської області.

В процесі дослідження було сформульовано мету: визначити ефективність використання лексичного підходу для розвитку ЛК в учнів старшої профільної школи.

Під час організації пробного навчання також було сформульовано ряд завдань:

- встановити ефективність навчання за підходом РРР шляхом проведення зрізу знань до пробного навчання;
- провести пробне навчання із застосуванням лексичного підходу для формування ЛК;
- здійснити контроль набутих вмінь учнів шляхом зрізу знань після пробного навчання;
- проаналізувати результати зрізів знань.

Таким чином, дослідження здійснювалося в чотири етапи:

- 1) зріз знань перед пробним навчанням;
- 2) пробне навчання;
- 3) зріз знань після пробного навчання;
- 4) аналіз результатів.

Спочатку учні відвідали два уроки організовані за алгоритмом РРР, що були спрямовані на опрацювання нового лексичного матеріалу, зі своїм вчителем. Після цього був проведений зріз знань, з теми «Good health», у вигляді письмової роботи, запитання якої були розроблені власне нами. Завданням учнів було надати

розгорнуті відповіді на запитання та описати власні дії у змодельованих ситуаціях, або певному контексті. Метою даної роботи було встановлення ефективності навчання за підходом PPP, та аналіз кількості використаних ЛО опрацьованих в межах теми «Good health».

Завдання розроблені для зрізу знань перед пробним навчанням на основі попередньо опрацьованої теми «Good Health» були сформульовані наступним чином:

Give a full answer to these questions. Answer with at least 2-3 sentences to each of them.

1. Can you think of the three most important parts of the body and explain why they are important?
2. When you meet a new person, what parts of the body do you pay attention to? Why?
3. What are the three most common injuries in your opinion? What can you do to avoid them?

Give a full answer. Comment on this situation with 6-10 sentences at least.

4. Imagine a situation: A friend of yours has an injury (chose any), he / she suffers a lot.
 - Help your friend to explain the situation to a doctor
 - Describe the symptoms.

Пробне навчання включало в себе впровадження навчання із застосуванням лексичного підходу, організованого за алгоритмом ОНЕ впродовж рівнозначного проміжку часу, а саме двох уроків. Аналогічний зріз знань був проведений наприкінці пробного навчання.

Завдання розроблені для зрізу знань після пробного навчання на основі теми «Entertain me» були сформульовані наступним чином:

Give a full answer to these questions. Answer with at least 2-3 sentences to each of them.

1. What things make the artist successful? Try to think about 2-3 things, explain why you think so.
2. Do you think it is important to get great reviews for an album a musician released? Why?
3. What is more difficult to do live gigs or to release albums and avoid live performances?

Give a full answer. Comment on this situation with 6-10 sentences at least.

4. Imagine a situation: A friend of yours has messed up during a live performance. He/she is very sad about it.
 - Support your friend
 - Remind him/her of their good sides/achievements to make them happier
 - Give some advice

На етапі аналізу результатів ми підраховували кількість використаних ЛО. Під час вибору ЛО для підрахунку ми спиралися на словник, який відображався в кінці кожної теми у підручнику. Ми отримали наступні результати:

Таблиця 2.1

№	Ім'я учня	Зріз знань 1	Зріз знань 2
1	Аня Дон-к	6	18
2	Поліна Кли-а	7	9
3	Кароліна Мела-о	13	14
4	Коля Кар-к	11	14
5	Марія Л-с	5	15
6	Валерія Ме-к	9	12
7	Саша По-к	5	10
8	Діана Сте-к	9	14
	Середнє значення	8	13

Виходячи з результатів дослідження, можна зробити висновок, що під час першого зрізу знань учні використали менше нових ЛО. Під час аналізу робіт учнів

отриманих у першому зрізі знань, ми помітили, що у перших двох питаннях учні використовували вже знайомі їм ЛО, і вони не входили до переліку ЛО наведених у підручнику, який був основою для підрахунку. Власне це, певно, є однією з причин, чому кількість ЛО значно відрізняється.

Натомість у другому зрізі знань більше ЛО були новими для учнів, проте вони використали значну кількість ЛО. У середньому на 5 ЛО більше.

На нашу думку, використання лексичного підходу до навчання англійської мови у старшій профільній школі є доцільним та цілком ефективним. Наше дослідження показало позитивний результат, ми вважаємо його основою для подальшого, глибшого і детальнішого вивчення цього питання.

3.3. Методичні рекомендації щодо формування англомовної лексичної компетентності в учнів старшої школи з використанням лексичного підходу

Лексичний підхід у викладанні іноземних мов, запропонований М. Льюїсом, набув широкого поширення завдяки своєму акценту на засвоєнні не лише окремих слів, а й цілісних лексичних одиниць – чанків, словосполучень, колокацій та сталих виразів. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям комунікативного навчання, оскільки спрямовує студентів на використання «готових блоків» мовлення, що сприяє підвищенню плавності та природності мовлення.

Незважаючи на те, що цей підхід має низку вагомих переваг, під час його впровадження в навчальний процес вчитель може зіштовхнутися з певними труднощами. До них належать питання добору навчального матеріалу, баланс між лексичними одиницями та граматичними структурами, необхідність постійного забезпечення автентичними прикладами, тощо.

Отже, у цьому розділі розглянемо сильні сторони лексичного підходу, які визначають його ефективність у навчанні англійської мови, а також можливі проблеми й шляхи їх подолання.

До переваг лексичного підходу належать:

1. Природність та швидкість розвитку плинності мови (fluency)

Однією з вагомих переваг лексичного підходу є його безпосередній вплив на розвиток мовної плинності. Використання лексичних блоків (chunks) істотно зменшує когнітивне навантаження на робочу пам'ять: замість того щоб щоразу будувати висловлювання «з нуля», студенти оперують готовими одиницями, які функціонують як цілісні смислові блоки. Наприклад, вирази на зразок “*take a decision*”, “*I'd like to...*”, “*as far as I know*” відтворюються як готові моделі, що прискорює процес говоріння та робить його більш природним. Це, у свою чергу, сприяє автоматизації мовних дій та дозволяє учням зосередитися не на пошуку слів чи граматичних форм, а на змісті висловлювання та комунікативному завданні. У результаті мовлення стає більш вільним, інтонаційно правильним і менш

фрагментарним, що відповідає головній меті сучасного викладання іноземних мов – формуванню ІКК.

2. Контекстуальна релевантність

Ще однією сильною стороною лексичного підходу є його здатність забезпечувати учням знання про контекстуально доречне використання мовних одиниць. Колокації, фразеологізми та сталі вирази не лише зберігають інформацію про типову сполучуваність слів, а й містять відомості про сферу їхнього застосування, стилістичні відтінки та реєстри (наприклад, *formal/informal, academic/everyday*). Оволодіння цими аспектами дозволяє студентам уникати мовленнєвих помилок, що виникають унаслідок буквального перекладу чи неправильного добору слова, а також сприяє розвитку чуття мови (*language awareness*). Завдяки цьому мовлення учнів стає більш точним, адекватним ситуації та соціально прийнятним. Так, у навчальній практиці корисним є зіставлення виразів на зразок “*How are you doing?*” (розмовний стиль) та “*How do you do?*” (формальний реєстр), що формує вміння вибирати доречний варіант залежно від комунікативної ситуації. Таким чином, лексичний підхід сприяє не лише накопиченню словникового запасу, а й глибшому розумінню правил уживання мовних одиниць у різних контекстах, що безпосередньо впливає на успішність реальної мовленнєвої діяльності.

3. Формування критичного мислення та інформаційної компетентності

Аналіз колокацій та сталих виразів у межах лексичного підходу створює сприятливі умови для розвитку критичного мислення та інформаційної компетентності студентів. Робота з мовними даними спонукає учнів ставити запитання на кшталт: «*Чому ця лексична одиниця поєднується саме з цим словом?*» або «*У яких комунікативних ситуаціях ця конструкція є доречною?*». Подібна аналітична діяльність вимагає не лише запам'ятовування, але й інтерпретації, порівняння та критичного оцінювання. Крім того, такий підхід вчить студентів шукати, обробляти та систематизувати інформацію, що формує у них навички інформаційної грамотності. Таким чином, засвоєння лексичних блоків виходить за

межі суто мовного аспекту і стає інструментом розвитку ширших когнітивних та дослідницьких умінь [39].

4. Автономія учня й ефективне запам'ятовування

Ще однією важливою перевагою лексичного підходу є стимулювання навчальної автономії та формування довготривалих запам'ятовувальних стратегій.

Автономія учня – це здатність самостійно організовувати та регулювати власний навчальний процес. У низці досліджень вона описується як уміння проявляти відстороненість, критичність мислення, здатність ухвалювати рішення та діяти незалежно, що передбачає формування в учня особливого психологічного ставлення до змісту й перебігу його навчальної діяльності.

У сучасному науковому дискурсі ця концепція нерідко пов'язується з підходом «навчитися вчитися». Сприяти розвитку автономності можливо тоді, коли цей підхід інтегрується у процес опанування іноземної мови, дозволяючи учням поступово усвідомлювати особливості власного навчання та спектр можливостей, що відкриваються перед ними [20, 7].

Використання індивідуальних «лексичних щоденників» чи створення так званих «chunk-banks» дозволяє студентам самостійно добирати, систематизувати та повторювати частотно уживані колокації та вирази. Завдяки цьому учні розвивають здатність до незалежної роботи з мовним матеріалом, що особливо важливо у контексті безперервного навчання. З точки зору когнітивної психології, повторювані лексичні комбінації закріплюються у довготривалій пам'яті значно ефективніше, ніж абстрактні граматичні правила. Відтак студенти отримують не лише знання «для уроку», а й мовні навички, які зберігаються та актуалізуються у реальних комунікативних ситуаціях.

Щодо можливих труднощів під час застосування лексичного підходу, то ми б хотіли виокремити такі як:

1. Надмірний фокус на лексиці і ігнорування граматики

Одним із головних ризиків лексичного підходу є надмірна орієнтація на засвоєння готових лексичних блоків за відсутності систематичного вивчення граматики. Хоча чанки значно полегшують продукування мовлення, ігнорування граматичного аспекту може призвести до поверхневого засвоєння мови. У такому випадку студенти часто здатні відтворювати окремі фрази автоматично, однак їм бракує гнучкості під час створення власних висловлювань. Наприклад, вони можуть коректно сказати *"I'd like to order a coffee"*, але матимуть труднощі при побудові складнішого речення, яке потребує підрядних структур чи умовних форм.

Крім того, відсутність систематичного пояснення граматики створює ризик неправильного узагальнення мовних правил. Студенти можуть інтуїтивно робити висновки на основі окремих прикладів, що призводить до хибного використання граматичних структур у нових комунікативних ситуаціях.

Іншою проблемою є недостатній розвиток уміння аналізувати синтаксичні структури та встановлювати взаємозв'язки між словами. Коли увага зосереджена винятково на готових колокаціях, студенти не завжди усвідомлюють, як змінюються частини речення залежно від граматичних категорій (часу, виду, стану тощо). Це знижує їхню здатність до творчого використання мови та обмежує розвиток продуктивних навичок.

Окрім цього, якщо акцент робиться виключно на повторенні й запам'ятовуванні словосполучень, то це може зробити процес навчання монотонним і призвести до зниження мотивації, особливо у студентів, які потребують різноманітності методів і форм роботи. Занадто одноманітне опрацювання лексики викликає відчуття механічності, що негативно впливає на емоційне сприйняття уроку та загальне задоволення процесом навчання.

2. Відірваність від контексту та складність відбору навчального матеріалу.

Другим важливим викликом під час упровадження лексичного підходу є небезпека ізоляції словникового матеріалу від реального контексту. Якщо колокації чи сталі вирази вивчаються у відриві від автентичних ситуацій, вони залишаються на рівні пасивних знань і не трансформуються в активні мовленнєві

навички. Учень може пам'ятати вираз “*take responsibility for*”, але без тренування у справжніх комунікативних завданнях він навряд чи зможе доречно використати його у власному висловлюванні, а ймовірно просто його забуде. Така «відірваність від життя» призводить до поверхневого засвоєння та створює ілюзію прогресу: студент знає значення виразу, але не володіє механізмом його природного використання.

У цьому контексті надзвичайно важливим і водночас складним завданням є відбір навчального матеріалу. Сучасна англійська мова пропонує величезний обсяг потенційно корисних колокацій, фразових дієслів, ідіом та інших лексичних блоків. Однак їхнє безсистемне накопичення не гарантує успішного оволодіння мовою. Викладач має визначити, які саме одиниці є частотно уживаними, функціонально значущими й релевантними для конкретного рівня та потреб студентів. Це вимагає не лише глибокого знання мови, а й уміння працювати з корпусами, частотними словниками, а також враховувати комунікативні цілі курсу.

Труднощі посилюються ще й тим, що навіть часто вживані вирази можуть мати різні відтінки значень залежно від ситуації, жанру чи стилю. Тому механічне перенесення списків «найуживаніших колокацій» у навчальний процес не завжди виправдане. Викладачеві потрібно не просто обрати «правильні» одиниці, а й забезпечити їхнє функціональне впровадження — через тексти, діалоги, рольові ігри, автентичні матеріали. Саме тоді словникові блоки набувають справжньої цінності, оскільки учні бачать їх у дії, осмислюють контекст уживання та поступово інтегрують у власне мовлення.

Таким чином, проблема відірваності від контексту тісно переплітається зі складністю добору навчального матеріалу. Лише поєднання принципу функціональності з ретельним відбором забезпечує ефективність лексичного підходу й дозволяє уникнути перетворення словникової роботи на механічне заучування.

3. Вивчати мову а не говорити про неї

Лексичний підхід зосереджується на спостереженні над мовою та створенні гіпотез про неї, які згодом перевіряються на етапі експериментування. Багато часу має бути відведено на аналіз структури колокацій, їх сполучуваності, тонкощів значення та визначення стилістичних відтінків, що частково зміщує пріоритет з володіння мовою на її розуміння, опис та аналіз. У результаті формується високий рівень лінгвістичної обізнаності, але не завжди відповідний рівень комунікативної компетентності.

Додатковою складністю є те, що реалізація лексичного підходу у повній мірі на базі старших профільних шкіл часто стикається з обмеженнями календарно-тематичного планування та вимогами державних освітніх стандартів. Жорстка структура навчальної програми залишає небагато простору для гнучкого експериментування, необхідного для повного розгортання ідей Майкла Льюїса.

Разом із тим, це не означає, що лексичний підхід не має перспектив у практиці викладання. Навпаки, його адаптація може стати важливим ресурсом для підвищення ефективності навчання. Одним із можливих шляхів є інтеграція елементів підходу в межах комунікативно-орієнтованих уроків: наприклад, поєднання роботи з колокаціями та готовими чанками із рольовими іграми, дискусіями, проєктною діяльністю. Це дозволяє уникнути надмірної теоретизації та забезпечує перенесення нових знань у практичне мовлення. Крім того, учитель може використовувати методи часткового впровадження ОНЄ-послідовності, інтегруючи спостереження та аналіз мовних зразків у завдання з реальними комунікативними цілями.

Таким чином, ключовим завданням є не повне відтворення лексичного підходу у його «чистому» вигляді, а його педагогічна адаптація до умов конкретної навчальної програми. Саме в такій формі підхід здатен сприяти формуванню стійких мовних навичок.

Отже, лексичний підхід є потужним методологічним інструментом для створення сучасного комунікативно-орієнтованого середовища. Його сильними сторонами є підвищення природності та плавності мовлення, розвиток

контекстуальної доцільності висловлювань та стимулювання активної пізнавальної діяльності учнів. Використання чанків і колокацій сприяє кращому засвоєнню мовного матеріалу, а також дозволяє поєднувати практичне мовлення з розвитком критичного мислення.

Разом із тим, надмірна орієнтація виключно на лексику за відсутності системного вивчення граматики, ізоляція виразів від автентичних контекстів, а також складність відбору функціонально значущого матеріалу становлять суттєві виклики для його ефективного впровадження. Важливо усвідомлювати, що лексичний підхід досить складно, а іноді і не доцільно впроваджувати у повній мірі. Він потребує адаптації до умов навчальної програми, вікових та індивідуальних особливостей учнів, а також інтеграції з іншими підходами. Це означає необхідність систематичної роботи з автентичними текстами, зосередження на найуживаніших колокаціях і чанках, а також використання інтегрованих форм оцінювання, які враховують не лише обсяг засвоєної лексики, а й уміння застосовувати її у реальних комунікативних ситуаціях. Таким чином, лексичний підхід у поєднанні з іншими методичними стратегіями може стати основою для формування гнучкого, цілісного та ефективного навчання.

Висновки до розділу

У третьому розділі було представлено експериментальну перевірку ефективності лексичного підходу у формуванні англомовної лексичної компетентності старшокласників. З цією метою розроблено та апробовано комплекс вправ за темою “Entertain me”, побудований за алгоритмом ONE (Observe – Hypothesize – Experiment), який передбачає поступове занурення учнів у процес засвоєння та активного використання нових лексичних одиниць.

Розроблений комплекс включав різні типи вправ – некомунікативні, умовно-комунікативні та комунікативні, що забезпечували поетапне формування мовних і мовленнєвих навичок та умінь. Таке структурування сприяло розвитку лексичної усвідомленості, контекстуальної здогадки, а також умінь творчого використання лексики у власному мовленні. Особливу увагу приділено залученню автентичних

матеріалів та актуальної тематики, що підвищувало мотивацію учнів і забезпечувало зв'язок навчання з реальними комунікативними ситуаціями.

Пробне навчання, проведене у 10 Д класі під час проходження педагогічної практики, у період з 10 лютого 2025 р. по 16 березня 2025 р., а саме 12.03.2025 та 13.03.2025 на базі Чернігівського ліцею №15, підтвердило ефективність використання лексичного підходу. Порівняльний аналіз результатів зрізів знань до та після експериментального навчання показав істотне зростання кількості використаних лексичних одиниць (у середньому на 5 одиниць більше), що свідчить про покращення активного лексичного запасу учнів і розвиток уміння застосовувати нову лексику у власних висловлюваннях.

Таким чином, результати дослідження підтвердили доцільність і ефективність лексичного підходу в умовах старшої школи. Його використання сприяє підвищенню якості формування лексичної компетентності, розвитку мовленнєвої автономії учнів та їхньої здатності до творчого і свідомого володіння англійською мовою. Отримані результати можуть стати підґрунтям для подальших досліджень і практичного вдосконалення методики навчання іноземної мови.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження з'ясовано, що лексична компетентність є однією з ключових складових іншомовної комунікативної компетентності (ІКК), від якої залежить якість мовленнєвої діяльності в усіх її видах – аудіюванні, говорінні, читанні та письмі. Вона визначається як здатність учнів розуміти та адекватно вживати лексичні одиниці (ЛО) відповідно до комунікативних цілей, ситуації спілкування, граматичних і соціокультурних норм. Формування цієї компетентності є складним, багаторівневим процесом, що охоплює три взаємопов'язані компоненти: лексичні навички (рецептивні й репродуктивні), лексичні знання та лексичну усвідомленість.

У роботі доведено, що якісне формування лексичної компетентності неможливе без інтеграції мовних і когнітивних процесів, розвитку асоціативного мислення, уваги, пам'яті та навичок мовленнєвої здогадки. Серед чинників, що забезпечують ефективність цього процесу, важливе місце займає мотивація, ситуативність навчання, автентичність лексичного матеріалу та його особистісна значущість для учнів.

Формування лексичної компетентності в старшій школі має відбуватися в контексті компетентнісного підходу, який орієнтує навчальний процес не лише на засвоєння знань, а й на формування здатності застосовувати їх у реальних комунікативних ситуаціях. Це забезпечує перехід від відтворювального до діяльнісного типу навчання, що особливо актуально в умовах сучасної освіти, зорієнтованої на особистісний розвиток і практичну підготовку учнів до життя в полікультурному суспільстві.

У роботі обґрунтовано, що лексичний підхід (Lexical Approach), започаткований М. Льюїсом, є однією з перспективних сучасних методик навчання іноземних мов. Його концепція базується на тому, що мова – це не лише сукупність граматичних правил, а перш за все система лексичних сполук і шаблонів (lexical chunks), якими користуються носії для вираження думок. Знання окремих слів не гарантує комунікативної компетентності; натомість опанування типових

лексичних блоків – колокацій, фразеологізмів, кліше, інституціоналізованих висловлювань – забезпечує природність мовлення та його автоматизованість.

Особливу роль в межах цього підходу відіграє алгоритм *Observe – Hypothesize – Experiment* (OHE), який передбачає три етапи:

Спостереження (*Observe*) – аналіз автентичних мовних зразків, виявлення колокацій, фразових моделей, усталених виразів.

Створення гіпотез (*Hypothesize*) – усвідомлення учнями закономірностей вживання ЛО, створення власних припущень щодо граматико-лексичних зв'язків.

Експериментування (*Experiment*) – практичне застосування нових мовних одиниць у власному мовленні (діалоги, дебати, письмові завдання, творчі проєкти).

На відміну від традиційного алгоритму *Present–Practice–Produce* (PPP), який фокусується на відпрацюванні ізольованих структур, лексичний підхід розвиває мовленнєву гнучкість, ініціативність і креативність учнів, формує стійку мотивацію до навчання. Саме через спостереження й самостійне відкриття закономірностей учні не лише запам'ятовують нові вирази, а й набувають здатності користуватися ними інтуїтивно, що свідчить про якісне формування комунікативних умінь.

Важливим напрямом дослідження стало вивчення вікових і психологічних особливостей старшокласників. Установлено, що для цього віку характерні: прагнення до самостійності, розвиток критичного мислення, емоційна нестійкість, потреба у визнанні та самореалізації. З огляду на це, ефективність навчання лексики значною мірою залежить від організації навчального середовища, яке сприяє самовираженню, позитивній мотивації та партнерській взаємодії між учителем і учнями.

Застосування лексичного підходу відповідає цим віковим потребам, оскільки передбачає активне використання автентичних текстів, інтерактивних форм навчання, групової та проєктної роботи. Старшокласники отримують змогу експериментувати з мовним матеріалом, створювати власні висловлювання,

порівнювати їх із автентичними зразками, що сприяє розвитку автономності та відповідальності за результати навчання.

Для проведення експерименту було розроблено та апробовано комплекс вправ за темою “Entertainment”, побудований за принципами лексичного підходу. До нього увійшли завдання на ідентифікацію колокацій у тексті, класифікацію фраз за структурними ознаками, трансформацію виразів, створення власних речень і діалогів із використанням чанків.

Результати педагогічного експерименту довели ефективність розробленої методики, і показали, що кількість нових ЛО використаних у власному письмовому мовленні збільшилося у середньому на 5 одиниць.

Отримані результати підтверджують гіпотезу дослідження про те, що формування лексичної компетентності на основі лексичного підходу є більш ефективним, ніж традиційне навчання за структурно-граматичними моделями. Методика сприяє не лише засвоєнню лексики, а й розвитку критичного мислення, мовленнєвої гнучкості, уміння самостійно аналізувати й застосовувати мовний матеріал.

У ході дослідження сформульовано методичні рекомендації щодо впровадження лексичного підходу в навчальний процес старшої школи. Зокрема, вчителям англійської мови доцільно:

1. добирати автентичні тексти, що відображають сучасне вживання мови;
2. зосереджувати увагу учнів на розпізнаванні колокацій і лексичних патернів;
3. застосовувати комбіновані форми роботи (індивідуальна, парна, групова);
4. залучати вправи на перефразування, класифікацію, узагальнення, які активізують аналітичне мислення;
5. розвивати навички рефлексії через самооцінювання власного мовлення;
6. інтегрувати цифрові інструменти (Quizlet, Padlet, LearningApps, Kahoot) для відпрацювання й контролю лексики.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані під час підготовки уроків англійської мови та розроблення навчально-методичних матеріалів. Розроблений комплекс вправ є гнучким і може бути адаптований до різних тем і рівнів володіння мовою.

Отже, у результаті проведеного дослідження підтверджено, що лексичний підхід є дієвою методикою, яка забезпечує ефективне формування англomовної лексичної компетентності в учнів старшої школи. Його впровадження оптимізує процес засвоєння нових лексичних одиниць, забезпечує природність мовлення та його автентичність, підвищує рівень автономності та навчальної мотивації учнів, створює умови для розвитку міжкультурної комунікації.

Наукова новизна роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні можливостей лексичного підходу як ефективного засобу формування лексичної компетентності, а також у розробленні практичних інструментів його реалізації.

Перспективи подальших досліджень убачаються в проведенні експериментів довших за часом та з більшою кількістю учнів, щоб отримати більш детальний аналіз та порівняти ефективність підходів PPP та ОНЕ.

Таким чином, результати дослідження мають як теоретичне, так і практичне значення: вони підтверджують доцільність модернізації змісту навчання англійської мови через інтеграцію лексичного підходу, що відповідає сучасним європейським освітнім тенденціям і забезпечує формування компетентного, самостійного та культурно свідомого користувача іноземної мови.

ДОДАТКИ

Додаток А

План-конспект уроку 1

1. 12.03.25 8:50 – 9:35 офлайн
2. Тема: Entertain me
3. Що учні вивчили на попередньому уроці: на попередньому уроці учні писали тест
4. Практична мета: ознайомити учнів з ЛО та тренувати їх вживання на рівні міні діалогу.
5. Обладнання та матеріали, що використовуються на уроці: SB, WB, аудіо

Етап, мета, прийоми	Зміст
Lead-in М: налаштувати учнів на роботу в іншомовному середовищі, пригадати вивчені ЛО П: бесіда	Hello, dear students today we are talking about entertainment. What do you usually do in your free time for entertainment? <i>Ex. I usually listen to podcasts and watch video on YouTube</i>
Observe М: ознайомитись з ЛО в контексті П: опис та обговорення фото, заповнення пропусків в тексті, слухання аудіо	Now we will read a text about different famous people. Look at the photos. Do you know any of them? Listen to me and repeat the phrases in red in the text. Let's look at the phrases in red, can you explain what they mean? <i>(Teacher checks the understanding of new collocations and explains the unknown ones, the most difficult might be do live gigs)</i> Ex 3 Guess which numbers in the box complete the facts about the stars.

	Ex 4 Listen to an interview with Laura Martinez and check your answers. Listen to me and repeat the phrases in red in the questions. Ex 5 Ex 5 (<i>Teacher checks the understanding of new collocations and explains the unknown ones, the most difficult might be playing small venues</i>) Answer the questions. Then listen again and check.
Hypothesize М: дослідити структуру ЛО, утворити гіпотетичні варіанти ЛО для різних контекстів, тренувати вживання П: відповіді на запитання, fill in the gaps, обрати правильний варіант	Complete WORD STORE 7A with the base forms of the verbs in red in Exercises 3 and 5. Then listen, check and repeat Teacher shows the students collocations with underlined parts on board or in a presentation appear in a TV series be in the charts do a live gig have a hit single have great reviews play the part of ... play a small venue the hit single was streamed release an album sign a recording contract T: Let's think how can we change parts of these phrases to create new one. We will discuss a couple of

	examples (have great reviews). So, what can we put instead of great? Ss: amazing, bad, terrible, good..... T: Super, there can be so many options. Now let's work with the verb have. What other verbs can we use? Ss: get, write, receive, see T: Good job! Here's another phrase (sign a recording contract) – What else can we sign? Ss: your picture, a photo like an autograph, contract, agreement T: Good! So you got the idea, now work in pairs try to think of at least one option to these phrases T: now let's see what you've got. Share your ideas, don't repeat the mentioned ones. WB p 88 ex 3 SB Ex 8 Complete the questions with an appropriate word in WORD STORE 7A. Then ask and answer 3 of them T: Thank you for the discussion
Experiment М: експериментувати з вживання ЛО у власно створеному контексті у міні діалозі П: написання речень, відповіді на запитання	Teacher gives students an opportunity to choose a card with a phrase on it Now when you all have cards your task is to make a sentence with it. You can change the phrase. Let's look at the example (be in the charts) My songs have never been in the charts Whatever I do I can't get in the charts Ok, everyone is ready with your sentences?

	Now swap the sentences with your classmate next to you And now you need to ask a question to the sentence you see like in the example My songs have never been in the charts – Why is it important for you to have a song in charts? Whatever I do I can't get in the charts – Have you tried changing the style? Now return the question to the owner and write the answer. Do it a couple of times to make the conversation going.
Домашнє завдання	Homework: WB p 88 ex 1,2,4

Додаток Б

План-конспект уроку 2

1. 13.03.25 8:50 – 9:35 офлайн
2. Тема: Entertain me
3. Що учні вивчили на попередньому уроці: на попередньому уроці учні вивчали нові ЛО
4. Практична мета: ознайомити учнів з ЛО та тренувати їх вживання на рівні ПФЄ.
5. Обладнання та матеріали, що використовуються на уроці: SB, WB, аудіо

Етап, мета, прийоми	Зміст
Lead-in М: налаштувати учнів на роботу в іншомовному	Hello, dear students today we are continuing talking about entertainment. T: I wonder if it is easy to become a good singer? What do you think?

середовищі, пригадати вивчені ЛО П: бесіда	Ss: T: I agree with you, It is definitely not easy. Can you give any tips how to become a good singer? Ss:....
Check H/W	WB p 88 ex 1-3
Observe М: ознайомитись з ЛО у контексті П: читання тексту, поєднання слів зі значеннями	T: Ok now we will compare our ideas with what we have in the text on p 89 Read the text say which tips we didn't mention? What do you think are the best three pieces of advice? Here you can see the phrasal verbs from the texts on pages 88-89 match them with meanings in WORD STORE 7C
Hypothesize М: дослідити структуру ЛО, утворити гіпотетичні варіанти ЛО для різних контекстів, тренувати вживання П: fill in the gaps, перефраз	sign up for lessons take up a musical instrument mess up on stage beat yourself up the feeling will wear off always turn up on time he started out by playing small venues carry on doing sth put on a show the album came out T: Let's think how can we change parts of these phrases to create new one. We will discuss a couple of examples (he started out by playing

small venues). So, what can we put instead of playing small venues?

Ss: by singing in a small band, playing in theatre, doing cheap clothes, washing dishes in a restaurant

T: Good! So, now work in pairs try to think of at least one option to these phrases

T: now let's see what you've got. Share your ideas, don't repeat the mentioned ones.

SB Ex 13 fill in the gaps with phrasal verbs

Rephrase the sentence using phrasal verbs from WORD STORE 7C ex 12

She always *blames herself* when she makes a small mistake.

We had to *continue* with the project despite the difficulties.

His new album will *be released* next week.

I was so nervous that I *did something wrong* at my job interview.

The school is going to *organize* a talent show next month.

I decided to *or join* a photography course to learn new skills.

She *began her career* as a journalist before becoming a famous author.

I want to *start learning* yoga to improve my flexibility.

	We didn't expect so many people to <i>arrive</i> at the meeting. The painkillers helped at first, but after a few hours, their effect <i>gradually disappeared</i>. Answers: She always beats herself up when she makes a small mistake. We had to carry on with the project despite the difficulties. His new album will come out next week. I was so nervous that I messed up my job interview. The school is going to put on a talent show next month. I decided to sign up for a photography course to learn new skills. She started out as a journalist before becoming a famous author. I want to take up yoga to improve my flexibility. We didn't expect so many people to turn up at the meeting. The painkillers helped at first, but after a few hours, their effect wore off.
Experiment М: експериментувати з вживання ЛО у власно	Teacher gives each student a paper with their own question and students discuss them in pairs. Discuss questions in pairs

створеному контексті, та у міні історії. П: відповіді на запитання, створення міні історії	Beat yourself up – Have you ever made a mistake and beaten yourself up about it? Carry on – How do you motivate yourself to carry on when things get difficult? Come out – Do you know any hit singles that came out recently? Mess sth up – Have you ever messed up an important exam or project? What happened? Put sth on Why is it difficult to put on a play in the theatre? Sign up for – Have you ever signed up for an interesting course or activity? Start out – How did your favorite singer or actor start out in their career? Take sth up – Is there a new hobby you would like to take up this year/in the future? Turn up – Do you think it is important to turn up on time? Why? Wear off – Have you ever felt excited about something, but the excitement quickly wore off? Teacher asks some students to answer the questions that she reads. Take your copybook or sheets of paper and swap them with your partner. Write down any 3 phrasal verbs there. Swap your copybooks again. Write a short story using words from our topic.
--	---

	<i>e.g. My verbs are “come out, take up, wear off“. When I was young I took up the guitar and years of hard work helped me to become a good singer. At the beginning it was very scary when my albums came out but when I got some first positive reviews the feeling wore off very quickly.</i>
Домашнє завдання	Homework: WB p 89 ex 7,8

Додаток В

Роботи учнів отримані після двох зрізів знань

Аня Дон-к

1. In my opinion, the three most important parts of the body are hands, eyes and tongue. Because without eyes you can't see the world and all the beautiful things that exist, without tongue communication with people becomes more difficult because not everyone knows sign language, and without hands you can't do almost anything because we do almost all the usual things in our daily life with our hands.

2. I usually pay attention to the eyes and hands, for me the eyes are the best part of the body. Because everyone has different and individual, and hands are more about aesthetic pleasure

3. In my opinion, the most common injury is a sprain, because it can happen even when you don't exercise. I don't think it's 100% avoidable, but you can try to be less active and rest more.

4. We were jumping on a trampoline and a boy who was bigger than us joined. Suddenly he accidentally pushed my sister. She hit some iron part of the trampoline. Her arm swelled instantly, she tried to move it, but it was very painful for her. Some parts of her arm were hot as if she had a fever. After a while, a big bruise started to appear on her arm. We applied cold things, but it did not reduce the pain.

1. I think an artist becomes successful when they release an album that people like. If their album is good and people listen to it a lot, it will help them become more popular. It is important for an artist to train a lot and become better at singing. People like to listen to something new.

2. Yes, I think it's important to have great reviews. When the reviews are good, more people want to listen to the album. Because of that more people can listen to their work and become fans. It Reviews can help them sign a recording contract in the future or perform at better places.

3. I think doing live gigs is more difficult. When artists do a live gig, they are probably more nervous and can mess up easily. It is also hard because they need to sing or play music perfectly every time. On the other hand, when they release an album, they can record the songs many times and choose the best one. However, live gigs help artists to get more experience, learn from mistakes, and connect with their fans.

4. I know you're upset about your performance, but don't beat yourself up about it. We learn from our mistakes and become better. Also, don't forget about your previous great performances. Remember, it won't always be perfect, but you have to keep going and never stop, you'll thank yourself for it in time.

Поліна Кли-а

1. The most important parts of the body are a heart, brain and eyes. The heart helps our body work and get oxygen. Nobody can help you if the heart stops working. Brain forms your thoughts and attitudes and gives you possibility to learn or work fast. It also helps to understand reality. The eyes are the mirrors of the souls. you can understand a person just looking into his or her eyes.

2. First, I look into person's eyes. If I see clear and clever eyes, I understand that I can get to know this person closer. Second, lips are also important. If a person has thin

lips, he or she can be selfish and stubborn if they are plump, he or she is funny and outgoing.

3. The most common injuries are a burn, a broken bone and a sprained ankle. All of these injuries happened because of the person wasn't attentive, so if you do some work, be attentive and keep safety rules if you do some sports.

4. My friend Anne was going down the stairs and sprained her ankle, she has sharp pain in the ankle and she can't step on the leg, the leg turned into blue color, she has an edema in the bottom of the leg.

2

1. First, a performer should be talented, it's the most important thing, then you should have a will. When you have a will, you try hard to achieve your goal. The artist must be hard-working. If you want to do something well, you may need some tries to do it perfect.

2. I think any reviews are important, once there are reviews, people start talking about an album, other people hear that and want to get to know why it is so good or so bad, people begin listening to the songs and more and more people know about them.

3. Live gigs are more difficult, but they are more important at the same time. You can't redo any song if you do something wrong, when there is a live gig, people know you, they can get interested in your band and songs,

4. Any musician can make mistakes, there are moments when something goes wrong, even if it is well prepared. The other time everything will be perfect, just carry on, never give up, we learn from mistakes. Do you remember when last year our friend fell down from the stage? He was embarrassed, but then he laughed at himself: "Don't be afraid of fall, every time you fall, you get up and become better. Do you remember our perfect performance at the camp theater? Then we were famous all around the camp.

Кароліна Мела-о

1. In my opinion, the most important parts of the body are the legs, arms and eyes. Because thanks to the legs and arms we can move, pick up things, walk which is an

integral part of our life. And thanks to the eyes we can have an idea of the world and understand what is happening around us.

2. I pay attention to the eyes and lips. Because eye contact with people is very important to me. And I also really like people's smiles, so I pay attention to the lips.

3. I think the most common injuries are breaking an arm/leg, burning your tongue, and twisting your ankle. Breaking something or twisting your ankle is very easy and can happen by accident. And burning your tongue is easy from drinking hot drinks and I think that's the most common problem.

4. Good afternoon, my friend has a leg injury. She went to gymnastics and then when she got home she realized she had an injury. She says that at first she didn't feel anything at all, but when she got home she felt pain in her ankle. At first the pain was only when she moved her leg. But now the pain doesn't stop. I put ice on her ankle and it made it better, but we are worried that it is not a serious problem. I think she has a sprained ankle, but is that true? What do you think?

2

1. I think that in order for a performer to be successful, first of all, he needs to create what he likes. I believe that creativity ends when you start thinking about what others think. Also, purposefulness and discipline will be very important, because usually it is very difficult to achieve success in creativity.

2. I think reviews are an assessment of your care. You can see the progress in your career and understand which songs your audience likes. But you shouldn't get hung up on reviews because everyone's taste in music is different and opinions about a song are subjective.

3. On the one hand, doing live gigs is difficult because you have to practice hard, but I think it's harder to avoid performing live. Because there might be a situation where you're asked to perform live and you'll find yourself in an awkward situation. I also don't think it's polite when you come to a concert and just listen to the speakers. The musician must sing and communicate with the audience

4. Hey, don't worry! Everyone mess up sometimes. I know you're upset, but you are a great musician and I really admire your talent. People really liked your last album, it even got great reviews. This one mistake doesn't change how talented you are. Maybe you need to relax a bit and try again. I believe in you!

Коля Кар-к

1. Three important body parts are hands, because we do all the work by hands, legs because thanks to our legs we can move long distances and generally walk, and also head because It has the brain. The brain controls everything in the body

2. When I meet a new person I look at the eyes, because they show how a person feel. I look at a smile because it makes a person look friendly. And finally face because it tells lot about a person – are they calm, serious, friendly, angry.

3. Three common injures are cuts, sprains and burns. Cuts are the most common injury and to avoid them, you need to be more careful with sharp objects. Sprains happen when you twist your ankle, foot wrist. You should be careful when running or jumping. Burns happen when you touch something hot, so be careful when you cook or work with hot things.

4. Doctor: My friend injured his ankle while playing basketball He landed badly after jumping and now his ankle is very swollen and painful.

Doctor : OK, let me take a look. Does it hurt when I press here!

Friend : Ouch! Yes, it hurts a lot!

Doctor. I think you sprained your ankle. You need to put ice on it to bring the swelling down. I don' t think you need an X-ray, but you could rest and avoid putting weight on it.

Friend : Does he need any medicine?

Doctor: Yes, he needs to take painkillers. Also he should put a fresh bandage on it every day

Friend: Thank you doctor. Nick, can you give me a hand to stand up?

Nick: Of Course!

1. A hit single makes an artist successful. If people enjoy your music and you have popular songs that makes you popular. Also many audience – the more fans you have the more money you get.

2. Yes, it's important to have great reviews because people will listen to the album more. When reviews are bad, no one wants to buy it. And maybe musician doesn't get chance to release an album again. Good reviews help a lot.

3. Releasing album is harder. You spend a lot of time writing it and if you mess up that's awful. You need to be creative and work hard, but when people don't like your art it is sad.

4. Hi! I really liked your performance. You worked so hard before it, it was cool. All the songs were great! I know you are sad because of that song that you messed up. But we are all people and it's OK to make mistakes. I admire you and all your family does. You are a great drummer.

Марія Л-с

1. There are a lot of important parts in our body, but I want to choose these three. The first one will be head, because we have brain in our heads, which is very important for our life. The second is eyes, for the reason that they affect your appearance and they are mirror of our soul. Third is chest, only because we have heart in it. But I also think that all parts of the face are very important, if we think in an aesthetic way.

2. When I meet a new person I pay attention to such parts of the body as eyes, hair, waist, because I think these are the most attractive parts of the body.

3. The three most common injuries are finger cut, burnt tongue and broken arm. It is easy to hurt yourself when you are not careful, so we just need to be careful in our everyday life and think before doing something that can hurt you.

4. My friend has just fallen down the stairs, when we were going for the walk! He stumbled and fell on his back! At first, he lost consciousness for 3 minutes. He also hit his head hard, and now he doesn't see well and feeling nauseous. When we were walking here, he said that he feels pressure in his head. I think it might be a concussion!

1. An artist is successful when he or she has a unique style. People remember them because they have a lot of hit singles and stay in the charts. Also, good promotion is important, because if no one knows about the artist, they cannot be successful.

2. I don't think reviews are very important when you release an album, because not everyone reads them. Some people just listen to music if they like it. The most important thing is what the fans think.

3. Releasing albums is more difficult, because it takes a lot of money and time. Musicians need to write many songs, record them, and sign a recording contract maybe. So they do a lot before it comes out. Live gigs are easier, because you just play what you already know. I think concerts are also more fun for the audience, and performers can feel their emotions.

4. Hi! How are you? I hope you are fine. I think you shouldn't beat yourself up. People came to see you, not to hear a perfect machine you can mess up, it is all right. They like you because you are real and emotional. You are a good artist. My advice is to smile, laugh and learn from mistakes, because the audience will love you even more.

Валерія Ме-к

1. The three most important parts of the body are the brain, heart, and lungs. The brain controls everything we do, like thinking, moving, and feeling. The heart pumps blood so that all parts of the body get oxygen and nutrients. The lungs help us breathe so that our blood gets oxygen and removes carbon dioxide.

2. When I meet a new person, I usually notice their face and eyes. The face shows their emotions, like if they are happy or upset. The eyes are important because eye contact shows if they are interested or paying attention.

3. The three most common injuries are sprains, cuts, and fractures. Sprains happen during sports, so you should warm up and wear protective gear. Cuts happen at home, so you need to be careful with sharp objects. Fractures happen from falls, so it's important to be careful and use safety equipment.

4. My friend Sanik hurt his ankle while playing basketball, and he is in a lot of pain. His ankle is swollen, bruised, and very painful to touch. He can't walk or move his foot

without feeling sharp pain. I would help Sanik explain this to the doctor by saying, "Doctor, Sanik hurt his ankle playing basketball. It's swollen, bruised, and it really hurts when he tries to walk or move it." I said to the doctor that it happened a few hours ago. I stayed with Sanik to help him answer the doctor's questions

2

1. In my opinion, you should have your own perseverance, because if there is no persistence, a person will not be able to break into peoples hearts. If you have a hit single and people understand your emotions, you are successful

2. I believe that when you have good reviews it is important because if they are not there, a person may lose motivation or may think that he does not succeed and stop half way. Good reviews help you carry on and be confident

3. It's more difficult to perform live gigs because when a person simply, releases songs and doesn't sing at concerts the audience doesn't hear his true voice and they don't trust such a musician. When the performance isn't live it's more difficult for a person to perform because there are many people in front of them and they may have different behaviors.

4. Hi! I want to support you. Don't be sad about your mess up. It was your first live gig and you were great! One mistake doesn't mean anything. This feeling will wear off and you will forget about it. Let's meet and eat pizza.

Самы По-к

1. For me, the three most important parts are mouth, eyes and feet. Mouth is important because we eat and talk with it. Eyes are important because we see the world with them. Feet help us stand and move

2. When I meet a new person, I usually look at their eyes, because eyes show emotions. I also listen to their voice, because it tells me if they are confident or shy. Sometimes I pay attention to their hairstyle, because it makes the first impression.

3. The three most common injuries are headache, bruise and flu. Headaches can happen when you are tired or stressed. Bruises can happen when hit something. The flu happens every year, especially in winter.

4. My friend has flu. He has a high temperature and feels very bad. He also coughs a lot and has a blocked nose. Doctor, he says his head hurts and he is tired. He cannot go to school now. I think he needs some medicine and also a few days of rest at home.

2

1. In my opinion, money makes an artist successful. With money, you can make good videos, pay for advertising, and record in the best studios. You also need connections, because if you know famous people, they can help you.

2. No, reviews are not so important today. Many people listen to music on YouTube or TikTok, and they don't read reviews. A song can be in the charts even if reviews are bad.

3. I think both things are difficult. Live gigs need confidence. Releasing albums needs creativity and organization. But if I must choose, I think live gigs are harder, because you cannot hide mistakes. In the studio, you can fix everything, but on stage you can't.

4. I know you feel bad because of your mistake, but even the most famous musicians sometimes sing badly on stage. You are still learning so don't beat yourself up. Do you remember your first prize in the music competition? That was great. Next time it will be much better!

Діана Сте-к

1. For me, the most important parts of the body are stomach, eyes, and skin. Stomach is important because it digests food and gives us energy. Eyes are important because we use them every day to read, study, and watch things. Skin protects the whole body from infections.

2. When I meet a new person, I pay attention to the face because when we speak we look at the face and in the eyes. I also notice their fingers, because if they look nice then this person likes tidiness and cares about their appearance. Sometimes I look at the forehead, our teacher told us that people with big forehead are clever, so it's funny to see if it's not true.

3. I think the three most common injuries are a burn, a cold, and a sore throat. Burns happen when people touch something hot in the kitchen. A cold comes when you don't wear warm clothes in winter. A sore throat often appears when you drink cold drinks. To avoid these, people should be careful with hot things, wear warm clothes, and drink warm tea.

4. My friend has a very bad sore finger. He helped his father to fix something and the hammer fell on his thumb. He feels pain when he moves it. He put the ice on it but it doesn't help. The finger is swollen. Does he need to come and see you?

2

1. I believe an artist is successful when they can inspire people. You have to feel emotions when you listen to the song. That's the only way of making a hit single. Also, an artist is successful if they have a big audience like Taylor Swift.

2. Yes, I think, reviews are very important, especially at the beginning of a career. If the album receives good reviews, you will get more money and become famous. Also, It will be easy to sign a record contract with a good company. Famous performers can even appear on TV

3. For me, live gigs are easier than avoiding them. If a musician only releases albums and never plays live, fans may lose interest. People want to see the artist in real life. Also, concerts create a special connection with the audience. Recording in a studio is lonely, but on stage you share your energy. That's why avoiding concerts is more difficult.

4. Don't be upset. One bad concert doesn't mean you are a bad artist. You have talent, you took up the piano long time ago and you are very good at it. Next time you won't do any mistakes. Sending you lots of love.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александров Ю. В. Розвиток пізнавальних процесів. URL: https://pidru4niki.com/77717/psihologiya/rozvitok_piznavalnih_protseviv
2. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів // 2013. – 590 с. URL: <https://kmaesm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/bigych-o.-b.-borysko-n.-f.-boreczka-g.-e.-ta-in.-2013-metodyka-navchannya-inozemnyh-mov-i-kultur-teoriya-i-praktyka.pdf>
3. Борщовецька В.Д. Ігнатенко В.Д. Основи методики навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх навчальних закладах URL: https://btsau.edu.ua/sites/default/files/news/pdf/acreditacia_filologia/navch_metod_zabezpech/osnov_metod_navch_inozem_mov.pdf
4. Видра О. Г. Психологія підліткового віку. URL: https://pidru4niki.com/12810419/psihologiya/psihologiya_pidlitkovogo_viku
5. Горошкін І. Принципи побудови системи вправ і завдань для формування механізмів іншомовного спілкування URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739117/1/6.pdf>
6. Єрмоленко Н. В. Лексичний підхід у вивченні англійської мови. URL: <https://naurok.com.ua/leksichniy-pidhid-u-vivchenni-angliysko-movi-211985.html#:~:text=ЗАСТОСУВАННЯ%20ЛЕКСИЧНОГО%20ПІДХОДУ%20ПЕРЕДБАЧАЄ%3Акомплексне,нових%20фраз%20на%20основі%20вже>
7. Жидецька О.О. Урахування вікових особливостей учнів старшої школи під час викладання іноземної мови. URL: http://eprints.zu.edu.ua/31296/1/Жидецька%20О.О._Тези%202%28розділ%201.3%29.pdf

8. Зайченко І. В. Педагогіка. URL:
https://pidru4niki.com/15630712/pedagogika/osoblivosti_vihovannya_uchniv_ri_znih_vikovich_grup
9. Кравченко А. О. Добір лексичного та текстового матеріалу для диференційованого формування у майбутніх філологів англомовної лексичної компетентності в читанні. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. 2018. Вип. 2. С. 100-108.
10. Мартиненко В.О. Мовна та контекстуальна здогадки як важливі прийоми семантизації незнайомої лексики.
 URL:https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724236/1/Мартиненко_тези.pdf
11. Маслова Л. Методика використання лексичного підходу у формуванні іншомовної професійної лексичної компетенції URL: https://www.apnp-journal.in.ua/archive/69_2023/part_2/43.pdf
12. Мігаль К. Розвиток лексичних навичок в учнів старшої школи. URL:
<https://ru.scribd.com/document/682047521/Розвиток-лексичних-навичок-в-учнів-старшої-школи#page=9>
13. Науменко О. Критерії відбору лексичного матеріалу для формування англомовної лексичної компетентності майбутніх лікарів.
 URL:<http://znp.udpu.edu.ua/article/view/332132>
14. О. А. Комар, Л. М. Байдюк. Методика навчання іноземної мови: Лекційний курс з практикумом // 2019. – 96 с. URL:
<https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/11672/2/Методика%20Навчання%20іноземної%20мови.pdf>
15. Орловська О. В. Врахування вікових особливостей учнів старшої школи у процесі підготовки майбутнього вчителя до виховання толерантності у старшокласників. URL:
https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjcp_D3gcuKAxUwQlUIHWehBI84FBAWegQIGxA

- B&url=http%3A%2F%2Fwww.irbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Firbis_nbuv%2Fcgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2FVnadps_2014_4_14.pdf&usg=AOvVaw3E_nXayyu3apO4XsLxP9uK&opi=89978449
16. Основи здоров'язбережної компетентності. URL: <http://multycourse.com.ua/ua/page/16/86>
 17. Панова Л. С, Андрійко І. Ф., Тезікова С. В. та ін. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах // 2010 - 328 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/427509.pdf
 18. Пасічник О. С. Проблема добору лексичного мінімуму з іноземних мов для закладів загальної середньої освіти: історія, сьогодення, перспективи. Український педагогічний журнал. 2022. Вип. 1. С. 98-106
 19. Петлик Г. І. Вікові особливості дитини. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-na-temu-vikovi-osoblivosti-ditini-84044.html>
 20. Подрезенко В.А. Автономія учнів в англомовному класі в старшій школі: формування, принципи, особливості» URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8348/1/Кваліфікаційна_Подрезенко.pdf
 21. Пристай Г.В. Дослідження особливостей застосування лексичного підходу в навчанні англійської мови студентів філологічного факультету. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/59/11.pdf>
 22. П'янківська І. СУТОвебінар: Лексичний підхід: з чого почати. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IVN3SHtmnoc&list=LL&index=8&t=2051s>
 23. Савчин М. В., Василенко Л. В. Вікова психологія: навч. посіб. Академвидав, 2005. – 360 с. URL: <https://pedcollege.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/Savchyn-Vikova-psykholohiia-.pdf>
 24. Тихонькова І.С. Вікові особливості старших підлітків у вихованні самоствердження засобами спортивно-ігрової діяльності

- URL:<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/708846/1/Тихонькова%20IC%20Вікові%20особливості%20старших%20підлітків%20у%20вихованні%20самоствердження.pdf>
25. Удовенко І.В. Лексичний підхід у викладанні англійської мови URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/39/part_2/20.pdf
26. Шаленко О.П., Коваленко О.Я., Трифан М.С., та ін. Модельна навчальна програма «Друга іноземна мова 10-12 класи» (основний рівень) URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/profilna/mnp/programa-10-12-osnovnii-riven-2025-1.pdf>
27. Шуст, К., Особливості застосування лексичного підходу в процесі формування в учнів старшої профільної школи репродуктивної лексичної навички//ФІЛОСОФІЯ, ФІЛОЛОГІЯ, КУЛЬТУРА, ОСВІТА: СЛОВО МОЛОДІ. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених і студентів (25 березня 2025 р.). Чернігів : НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2025. 200 с. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1YqOi59Gw2sdxtsKE2WaPjkhVsN54rTua>
28. Шуст, К., Смоліна, С. В. (2025). Особливості використання лексичного підходу в старшій школі. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.
29. Advantageous and Disadvantageous GMT, PPP, DM and ALM. URL: <https://winarnoadiyanto.wordpress.com/2018/10/30/advantageous-and-disadvantageous-gmt-ppp-dm-and-alm/>
30. Carlos Islam. Lexical Approach 2 - What does the lexical approach look like? URL:<https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/knowning-subject/articles/lexical-approach-2-what-does-lexical>

31. Hugh Dellar, Andrew Walkley. Teaching lexically Principles and practice. Delta Publishing 2016.
32. Iryna Andrusiak. The lexical approach to EFL teaching: methodological foundations and pedagogical implications. URL: <http://philol-zbirnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/philol/article/view/126/320>
33. Іконописцева М.О. Формування лексичних навичок на різних етапах навчання англійської мови URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1f9bbe30-41f1-4dce-ba2c-f3a722526b57/content>
34. Leo Selivan. Why has the lexical approach been so long in coming? URL: <https://www.theguardian.com/education/2013/mar/26/lexical-approach-revolution>
35. Patrycja Golebiewska The comparison of the effectiveness of the Observe Hypothesise Experiment and the Presentation Practice Production models on teaching procedural language of circumlocution and stalling devices to upper intermediate EFL students. URL: [https://knowledge.lancashire.ac.uk/id/eprint/9655/1/Golebiewska%20Patrycja%20Final%20e-Thesis%20\(Master%20Copy\).pdf](https://knowledge.lancashire.ac.uk/id/eprint/9655/1/Golebiewska%20Patrycja%20Final%20e-Thesis%20(Master%20Copy).pdf)
36. Raquel Criado. A critical review of the Presentation-Practice-Production Model (PPP) in Foreign Language Teaching. URL: https://www.academia.edu/3171783/A_critical_review_of_the_Presentation_Practice_Production_Model_PPP_in_Foreign_Language_Teaching
37. Sanako Blog. Using the PPP lesson structure to teach grammar and vocabulary. URL: <https://sanako.com/using-the-ppp-lesson-structure-to-teach-grammar-and-vocabulary>
38. Sandy Millin. Observe-Hypothesize-Experiment. URL: Observe-Hypothesize-Experiment (wordpress.com)
39. YOUNESS BELAID OUARDIA BARRANE OUSSAMA ABBAR OHE An insight into effective language teaching . URL: <https://ru.scribd.com/document/773906571/Ohe-an-Insight-Into-Effective-Language-Teaching-2#page=28>